

P 717 ~~22915~~

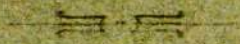


Nr. 4, vol. 1

ŽVAIGŽDĖ - The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Spalių m. == October, 1926



Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

Telephonas Bell: Kensington 3581 W

Dr. F. Trygar

Gydytojas Akušeras ir Chirurgas

3119 Richmond St., Phila., Pa.

Valandos nuo 8 iki 10 išryto,
nuo 3 iki 4 nuo ir 6 iki 9 vakare,
nedėlidieniais nuo 11 iki 2 ir nuo 6
iki 9.



Nekaltink Kudikio

Verksmas yra vienatinis bū-
du, kurio kudikis gali jumis pa-
sitenkyti, kad jis jaučiasi nesma-
giai.

Kiekviena motina žino ar jos
kudikis verkia dėl išalkimo,
skausmo ar pykčio.

BAMBINO

Kudikių Geriausias Draugas

nepatenkins kudikio alkio, tačiau
jis tikrai palengvins jo skausmą
ir apgalės jo pyktį, jei vidurių
užkietėjimas yra to priežastimi.

Pareikalaukite veltui siun-
čiamos pavyzdinės broketės.

Bambino galite gauti pas savo
vaistininę arba tiesiai iš labo-
ratorijos po 35c. už bonką.

F. AD. RICHTER & CO.
Berry and So. 5th Sts.
Brooklyn, N. Y.



Ruffles ir "Charlestono" Šokis.

Šok ir strepsėk ir galvą kraipyk!
Bet saugokitės neprikrešk savo
šokėjui akis pleiskanom.

Ištikro yra apgalėtina, ku-
met žmogus apsiliečia pleiska-
nom.

Ruffles

Pleiskanų mirtinas prieša tu-
ojau apvalys jus nuo to įkyraus
ir naikinančio parazito.

Pamėginkite bonką per sa-
vaitę ar dešimtį dienų, o busite
nustebinti.

65c. vaistinėse arba 75c. per
paštą tiesiai iš laboratorijos.

F. AD. RICHTER & CO.
Berry and So. 5th Sts.
Brooklyn, N. Y.

Prisiųskit prenume-
ratą už „Žvaigždę“.

0537

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, dabar eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Štr. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

SPALIU — OCTOBER 1926 M.

1886

1926

SUSIVIENYJIMŲ 40 METŲ SUKAKTUVĖS.

LTSR valst.
respublikinė
biblioteka

Užprašymus ir pinigus
adresuokit:

„ŽVAIGŽDĖ“

3654 Richmond St
Philadelphia, Pa.

R400

Lietuvos TSR
VYKSTYBINĖ
BIBLIOTEKA

STATEMENT OF THE OWNERSHIP, MANAGEMENT,
CIRCULATION, ETC., REQUIRED BY THE ACT OF
AUGUST 24, 1912.

of Zvaigž�de published monthly at Philadelphia, Pa, for
October 1 1926.

County of New York

State of New York

} ss.

Before me, a Notary Public in and for the State
and county aforesaid, personally appeared Rev.
A. M. Milukas who, having been duly sworn according
to law, deposes and says, tha the is the owner in
partnership of the Zvaigž�de and that the follow-
ing is, to the best of his knowledge and belief, a true
statement of the ownership, management (and if daily
paper, the circulation), etc., of the aforesaid publication
for the dates shown in the above caption, required by the
Act of August 24, 1912, embodied in section 443, Postal
Laws and Regulations, printed on the reverse of this
form, to wit:

1. That the names and addresses of the publisher, edi-
tor, managing editor, and business manager are:

Name of —

Post—Office Address:

Publishers, A. Milukas & Co.

3654 Richmond St.

Editor, Julia Pranaitis

" "

Managing Editor, A. M. Milukas, 94 Hull Ave.

Business Manager A. M. Milukas Maspeth, L. I., N. Y.

2. That the owners are: Rev. A. M. Milukas, 94 Hull
Ave. Maspeth, L. I., N. Y., Julia Pranaitis 3654 Richmond
St., Philadelphia, Pa.

3. That the known bondholders, mortgagees, and
other security holders 1 per cent or more of total
amount of bonds, mortgages, or other securities are: None

A. M. Milukas Business Manager

Sworn to and subscribed before me this 29 day
of September 1926

Geo. F. Brelsford

Notary Public.

(Seal.)

New York County No. 308

My Commission Expires March 30 1928.

2537

Seinų Seminarija
ir
Lietuvos Atbudimas



(Kun. A. M. Miluko paskaita 4 d. III, 1926.)



Kun. A. Milukas, anot prof. P. Bučio, mūsų didžiavųjų dvasios liepsną pagavęs į savo širdį dar jaunas vaikinąs bebūdamas ir besimokydamas Seinų seminarijoje, degdamas tėvynės ir mokslo meilės ugnimi, užžiebė tą pačią liepsną savo drauguose; lietuvybės slopintųjų verčiamas išvažiavo į Ameriką, nusiveždamas pilną širdį tos meilės. Seinuoje 1889 – 1891 metais daug pasidarbavo

jaunas Milukų Antanas — („Varpo“ Antanulis). Atvykęs Amerikon 1892 m. pavasarį per keliolika mėnesių dirbo kaip redaktorius prie „Vienybės Lietuvninkų“, tuomet vienatinio tautiniai katalikiško lietuvių laikraščio Amerikoje. Paskui per trejus metus mokinosi Philadelphijos vyskupijos dvasinėje Seminarijoje. Tais metais suorganizavo „Vysk. Valančiausko skaitymo Draugija“ (išleido „Lengvą būdą išmokti rašyti“), L. Ivinskio draugija lietuvių skyriui rengti Paryžiaus 1900 m. parodoje, įkurė laikraštį „Garsą Amerikos Lietuvių“ ir t.t. 1896 m. išvestas į kunigus „Garso A. L.“ leidėjų skaitliuon pritraukė ko ne visus tuomet Amerikoje lietuvius kunigus, išleido keletą knygelių ir 1898 m. pradėjo leisti „Dirvos“ knygeles. Per penkerius metus (1896 — 1900) kun. A. Miluko išleista trisdešimt leidinių.*) tarp tų daugelis didės vertės. 1901 metuose nuvykęs Friburgan suėjo į artimesnius sątykius su Europos lietuviais katalikais ir paėmė globon, „Tėvynės Sargo“ redakcija, paskiaus grįžęs Amerikon sujungė „Dirvą“ su „Zinyčia“ ir leido „Dirvą Zinyną“, Lietuvos katalikų ir inteligentų organą iki spaudos leidimo. 1902 m. kun. A. Milukas atpirko nuo kun. V. Varnagirio „Zvaigždę“ ir ją leido „Lietuvių Katalikų Spaudos Bendrovės“ vardu pirma Sehnandoah'ryje, o nuo 1909 m. Philadelphijoje: Ta bendrovė su laiku pasikeitė į A. Milukas ir Co., kuri ir po šiai dien leidžia „Zvaigždės“ bertaininį žurnalą. Nuo 1914 m. klebonaudamas Maspeth'e, New Yorko miesto dalyje, karo mete ir po karo ytin daug pasidarbavo tarp įtakingų svetimtaučių nepriklausomos Lietuvos naudai įvairiais straipsniais anglų laikraščiuose, o ypač dviem laidom kun. A. Jusaičio „History of the Lithuanian Nation“. Pirmąją laidą to veikalo padėjo apmokėti „Lietuvių Katalikų Tiesos Draugija“; antrąją gi padidintą išleido ir tarp įtakingų įvairių šalių diplomatų išplatino kun. A.M. vien paties autoriaus kun. A. Jusaičio padedamas. Per 30 metų kun. Milukas išleido apie šimtą įvairių knygų. — mažesnių ir stambių — suvirš 250.000 egzempliorių.

*) Visi pažymėti kaštais M. A. D. kiti vien „Garso A. L. spaustuvėje“.

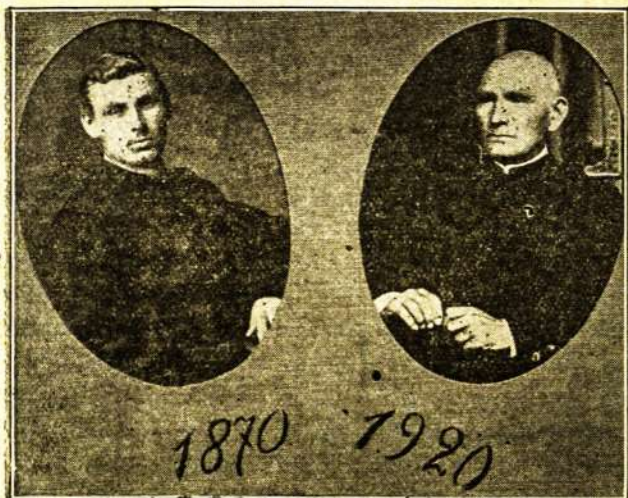
SEINU SEMINARIJA.

Seinų seminarijai reikia atiduoti prigulinčią pagarbą už išauklėjimą mirijados uoliausių ir sumaniausių draudžiamos spaudos platintojų, budintojų mūsų tautos iš kelių amžių letargo, nepriklausomos Lietuvos valstybės kurėjų. Iš čia išėjo kunigus (1858 m.) Martynas Sederevičius, Valančiaus paskutinių dienų uoliausias padėjėjas, o po vyskupo Motiejaus mirčiai pasekmingiausias knygnešių organizatorius ir, kone lygus Zemaičių vyskupui, Lietuvos švietėjas per amžiaus bertainį.

Pasak Totoraitį kun. Sederevičius perėjęs visus sei- niškius kunigus savo plačiausia draudžiamos spaudos propaganda. Sunkiausiose aplinkybėse ir sunkiausiu lai- ku jis padarė didžiausią ir naudingiausią darbą. Knygos buvo uždraustos. Jam rūpėjo, kad žmonės turėtų iš ko melstis ir dvasišku knygų skaityti. Ir jis jų vienas visai Lietuvai parūpino... Prūsiose spaudė, pats naktimis po visą Lietuvą vežiojo... Mokėjo teip padaryti, kad maža kas jį ir je darbą žinojo... Jei buvo Lietuvoje ir daugiau žmonių, kuriems rūpėjo knygos platinti, tai jie visi buvo tik jo padėjėjai...*)

68-ais metais Seinų Seminarija išleidžia kelioliką uo- liausių lietuviškų raštų platintojų. Dr. Totoraitis „Atei- ties Spinduliuose“ mini keletą tos kliasos kunigų litera- tiškus darbus: abiejų Norkevičių, Skinkio, Zubrio, La-

*) „Iš mūsų Atgijimo Istorijos“ „Ateities Spindulių“ N. 1, Petropilis 1916 teipgi ir „Lietuvos Atgijimas“ Chicago, Ill. „Draugo“ spaustuvėje.



„Kalvarijos Vikaras“ kun. Adomas Grinevičius — Jungtas.

pínsko, Tamo Kedžio (dzukų uolaus švietėjo). Abiejų Norkevičių (aušrininko, kun. Simano ir liubaviškio kun. Jurgio) turėta reikalai su Prūsų spaustuvėms dar prieš „Aušros“ pasirodymą.*) Tas pat autorius tame patstraipsnyje rašo apie didį jauno tos kliasos kunigo Leonavičiaus (išvien su klebonu Šakevičium) lietuviškų knygų platinimą Veisiejų parapijoje. Kun. Dabrila, iššvestas į kunigus 1869 m., vėliaus vyskupijos valdytojas, „imdamas klebonauti Leipalingio (Leipunų) par. beveik nerado pas žmones lietuviškų maldų knygų, o, išeinant jam iš tos parapijos, kiekvienuose namuose buvo po kelias. Jis išplatino 4 ar 5 tūkstančius maldų knygų.” (ibidem)

*) S. Norkevičius (Norkus) savo „Margirio“ vertimą patalpino 1882 m. „Lietuviškos Ceitungos“ N. 2-me. Žiur, 1883 „Aušra“ N. psl. 65. Kun. S. Norkus anuomet buvo Bartninkų vikaru ir daug įtakos daręs jaunam J. Basanavičiui.



Petras Kriaučiūnas.

70-ais metais Seinų seminariją pabaigęs palieka kunigu ir vėla naujas žmonių švietėjas, po Sedrevičiumi sumaniausias lietuvišku knygų platintojas Suvalkijoje ir už Lietuvos sienų, kun. Adomas Grinevičius. Docenas J. Tumas savo, „Lietuvių literatūros paskaitose“, kalbėda mas apie aušrininką Tomą Zičkį, sako aną nustojus rusų pasitikėjimo ir dėl incidento su „Kalvarijos vikaru Grinevičium“. 1883 metais tas Zičkio gimnazijos draugas atsiuntęs į jį

„Aušros“ „bendradarbi ar net redaktorių Martyną Jankų su dviem dėžėm knygų Petrapilio Kunigų Akademijai pasiųsti“. Zičkis pasamdęs kareivį toms knygoms nunešti į paštą. Kareivis pasiuntęs siuntinį, bet ir išdavęs žandarams. Petrapilyje siuntinys gauta, bet pramanyto adresato nesurasta. Zičkio kaimynas Tranaitis pasisakė siuntęs siuntinį (dešras ir kumpius, bet ne knygas). Policija negalėjus prikibti prie nisko.

Septynias dešimtais metais Seinuosna pribuvo iš Mariampolės pabaigę gimnaziją du jaunuoliu, pasiaukojusiu „savo žmonių tarpe apsigyvent ir jų naudai dirbti“. Tai buvo Petras Kriaučiūnas ir Antanas Radušis. Per penkis metus jie daug studijavo, skaitė knygas apie Lietuvą, Duonelaičio gražesnes vietas iš atminties išmokę.

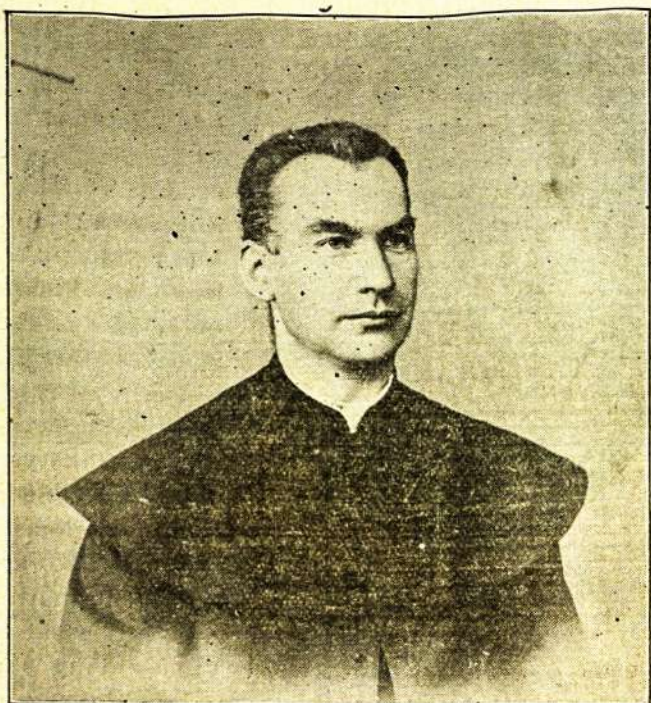


Dr. V. Kudirka, išbuvęs 2 metu Seinuose „Vinco Kudirkos Jubilėjinis Varpas“ plačiausiai aprašytas visas to mūsų milžino didvyrio darbštumas.

nių švietimo darbą ir per ilgą savo gyvenimą to darbo neapleido. Labai mokėjo jis paslėpti savo darbuote — draudžiamų knygų platinimą — nuo rusų žandarų. Ilgus metus padėdamas kun. M. Sederevyčiui, niekad nebuvo sugautas. Ilgai klebonavo Silavote, kur ir mirė Didžiojo Karo metu.

1924 m. Kauno „Lietuvos“ N. 103 (1604) kun. A. Grinevičius rašė: „Petro Kriauciūno mokiniai (Mariampolės gimnazijoje), baigę universitetą ar išišventinę kunigais, tapo lietuvių platintojais. Jie palaikė „Aušrą“, „Sviesą“, o vėliau, susijungę Maskvos, Varšavos studentai ir Seinų seminarijos klierikai leido „Varpą“.

1924-ųjų m. Petrinėse aš plačiai išpasakojau mūsų parapijos jaunomenei, kiek pasidarbovo Petras Kriauciūnas Lietuvos išbudinimui, ypač išmokslintos jaunomenės tarpe. Trumpai tuomet paminėjau ir apie P. Kriauciūno brangiausio bičiulio kun. A. Radušio darbuote, kuklumo skraiste gudriausiai nuo žmonių akių paslėpta. Visu jaunos sielos pasiryžimu jaunas kun. A. Radušis, vikaraudamas Udrijoje, pradėjo Lietuvos žmonių



Kun. J. Pranaitis, V. Kudirkos bičiulis ir moksladraugis.

Septynesdešimts aštuntais ir devintais metais, kada Petro Kriaučiūno pilnas Lietuvos žmonių meilės triušas dar nebuvo pamirštas jo moksladraugiu, Seinuose išbuvo dvejus metus jaunutis Vincas Kudirka. „Vincas Kudirkos Raštų“ pirmame tome (psl. 9-10) biografas visai be reikalo cituoja iš kun. Jurgilo „Atsiminimų“ rankraščio (naivaus jaunuolio) spėliojimus, dėlko mūsų atbudi-mo didvyris nebaigęs seminarijos. Kiek man žinoma nuo buvusių aštuonesdešimtais metais toje seminarijoje



Kun. A. Staniukynas, Seinų sem. klierikų
vadas „Varpą“ įkuriant.

garsėjęs žydų Talmudo studijomis ir kiti visai kitaip nupiešdavo „klieriką Kudirką“. Vincas daug skaitęs, padėjęs įrengti klierikų biblioteką, lavindavęs muzikoje ir t.t.

Nuo senovės buvęs į protys Seinuose, kad, atsilankius pas vyskupą kokiam nors svarbesniam klebonui ir užėjus paskui į Seminariją pasižmonėtu, klierikai gaudavę nuo svečio didesnę ar mažesnę piniginę auką. Iš tų sudėtinių aukų fondo laikas nuo laiko buvo suruošiama visai seminarijai pokilėlis. Nupirkus kiek saldinių, keletą vyno bonkų, visi klierikai ir net profesoriai kaip kada suėję vienan kambarin kelias valandas pasižmonėdavę, padainuodavę. Vinco Kudirkos ir Justino Pranaičio sumanymu buvo paduotas klierikų prašymas seminarijos

Kudirkos atsivertime į Lietuvį tėvynmeili turėjo ne maža įtakos Seinų įstaiga. Jo moksladraugiai, kaip Kačergis, vėliaus kankinys už lietuviškų knygų platinimą, kun. M. Simonaitis, uoliausias knygų platinintojas, ilgai klebonavęs ir miręs, bene 1923 m., Punske, kun. Juozas Jakštys. irgi uolus kun. Sederevičiaus padėjėjas žmonių švietimo srityje, kun. J. Pranaitis, pa-



Andrius Dubinskas.

valdybai, kad jie nori sumažinti tokioms pramogoms išlaidas, o už sučėdytus skatikus tebūnie leista jiems padidinti seminarijos knygyną, ypač pasaulinės literatūros knygomis. Pasekme tokio sumanymo Seinų seminarijos knygyne buvę visos lenkų kalba knygos, kur kas nors buvo rašoma apie Lietuvą ir lietuvius, neminėjus didžiausių pasaulinių lenkų literatūros veikalų; Kraševskio „Litwa“, „Witoldowe Boje, „Norbu-

to Historija Litwy“, Niemcevičiaus, Kondradatavičiaus, Odync'o ir kitų visi veikalai buvo seiniškiams prieinami.

Juozas Stankevičius, Griškabūdžio par. zanavykas atostogomis viešėdamas Dzūkijoje pas savo dėdę, Rudaminos klebono pareigas ėjusį kun. Brazaitį, turėjo nemažą progos tarpe uolių Dzūkijos švietėjų kunigų išmokti lietuvių literatūros platintojų takais eiti. Insišventęs į kunigus Stankevičius, sekdamas savo kaimyną kunigą Justiną Pranaitį, baigusį Petrapilės dvasinę Akademiją, teipgi besilavinusį užsienyje, pirmutinis iš Lietuvos jaunų kunigų užkliuvo Friburgo universitetan. Jį sekdami kiti Seinų seminarijos auklėtiniai kunigai dėjo visas pastangas, kad su pagalba to Sveicarų universiteto padidinus savo intelektualės jėgas, idant daug pasekmingiau veikti mylimos Lietuvos žmonių labui. Su laiku Friburgo lietuviai studentai kunigai įkūrė ir sa-

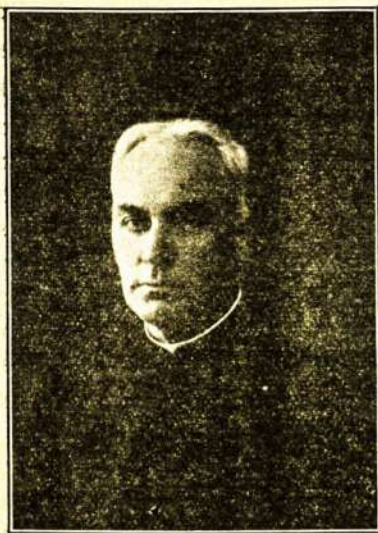


Dr. Petras Matulaitis.

vają draugiją „Ruta“. Friburgiečiai kunigai studentai tūlą laiką vedė „Tėvynės Sargo“ reikalus. prisidengdami mano, o paskiaus Bilviečių klebono Hinzmano vardu.

Kitas kun. J. Pranaičio moksladraugis Vincas Varnagiris (iš Daukšių parapijos), savo vienklesių jaunų kunigų padedamas, nuvažiuoja Ryman teisių mokslų mokintis. Kad jam rūpėjo lietuvybės reikalai patiriame iš

jo raštų „Tėvynės Sargui“ (pasirašydavo Vytautu) ir iš vertimų dalies Fabiolės, kur kalbama apie krikščionių kankynes Colliseum'e. Pabaigęs studijas, kun. Varnagiris vyksta pasidarbuotų Skotijos lietuvių išeivių tarpe, kur įkuria su Jonu Montvila pirmąjį vietos lietuviams laikraštį „Vaidelytė“, o paskui, 1900 metais mano parkvietas ir Brooklyne apsibuves, įkuria savaitraštį „Žvaigždė“. Kun. J. Pranaičio lotynų kalba parašytas veikalas apie žydų Talmudą buvo verstas į daugelį Europos kalbų. Ir lietuvių kalboje buvo iš jo pasemtu veikalėlių. Labai gera jo vertimą mūsų kalbon padarė A. J. (Adomas Jakštas, o dabar prelatas Dambrauskas) ir išleido Seinų „Saltinio“ spaustuvėje 1912 metais. Kun. J. Pranaitis „Sibyros ir Turkestano apaštalas“, daug lietuviškų knygų paskleidė tarp tų šalių ir Astrachančiaus lietuvių; pirm to Peterburke padėjo vietos lietuviams susiorganizuoti į Labdaringąją Draugiją, kuri šelpė nukentėjusius už lietuviškų knygų platinimą; jis teippat daug



Kun. P. Krokininkas,

kitu du dzūku klieriku: — Krokininkas ir Ad. Lastauskas o vėliaus Andrius Dubinskas ir Pr. Būčys, J. Kudirkavičius (dabartinis kapucinas Tėvas Kazimieras), Mikas Ilgūnas, Vincas Dargis (slibiniškis), Kazys Urbanavičius (dabartinis Bostono liet. klebonas), Ant. Jusaitis, P. Bulvičius, kelis metus Kalvarijos kalėjime ir Siberijos ištrėmimo kankintas, Antanas Civinskas („Saltinio“ redaktorius), Juozas Laukaitis ir kiti. Greta turinčio leistinių knygų rinkinio įvairiose kalbose apie Lietuvą, Seinų seminarijos rūmų palėpiuose paslėpta buvo daugybė draudžiamos literatūros, kuriai sutvarkyti ir praplatinti žmonės buvo renkami iš pačių klierikų du karygiai. Paojui iškilus, draudžiamos literatūros prižiūrėtojas turėdavo palikti aukų ožiu. Seinų klierikai 1889 metais drauge su Maskvos ir Varšavos studentais buvo „Var-

labdaringos įtakos darė „Varpo“ rašytojams ir bičiuliams (Dubinskiui, Vaičiūčiui ir k.)

„Aušros“ laikais Seinų klierikų organizatorium, įstengusiu sutraukti juos į vieną ultrapatriotinę draugiją, paskleidusią lietuviškus laikraščius ir lietuviškas knygas plačiai po visą savo ir net Vilniaus vyskupiją, buvo Antanas Staniukynas ir Aleksandravičius — abu du Krosnos dzūkai. Uoliais jų pasekėjais buvo



Kun. V. Dargis, iš Slibinų, dabar marjonas,
„Varpo“ pirmaisiais metais uolus darbuo-
tojas Seinų sem.

po" bei „Ukininko“ iku-
rėjais ir leidėjais. Jie teip-
gi versdavo dvasinės ital-
pos knygas ir anas spauz-
dino užsienyje. Jie irgi
leido kelis metus Lietu-
vos ūkininkams apšviesti
kalendorius (po 15.000
egzempliorių). Seminari-
jos slepiamoje skaitykloje
buvo nevien Prūsiose,
bet ir Amerikoje ėjusieji
laikraščiai.

Nuo A. Staniukyno
(išišventė į kunigus 1889
m.) laikų Seminarijos lie-
tuviai klierikai buvo su-
sirašę į patriotinę drau-
giją, kad galėtų vieni kitiems padėti lavintis lietuvių
kalboje, taip pat skleisti užsienyje leidžiamas lietuviš-
kias knygas. Bemaž visi lietuvių klierikai buvo
tos draugijos nariais; išskyrus du, visi buvo užsimokėję
prenumerata už „Varpą“, vėliau ir „Ukiniuką“. Sekan-
čiais metais kone kiekviens lietuvis nusipirko visas kun.
Juškevičiaus išleistas knygas Kazaniuje ir Petrapilėje.
Geresniam išsilavinimui savo kalboje pradėjome leisti ra-
šytąjį laikraštuką „Knapt“, paskiaus „Viltį“. Kiekvie-
nas draugijos narys turėdavo laiks nuo laiko parašyti
straipsni, kurį skaitydavo draugijos susirinkime, paskiau
talpindavo rašytame laikraštyje. Geresni straipsniai tilp-
davo užsienio laikraščiuose „Ukininke“, „Varpe“ ir „Ap-
žvalgoje“. Štai facsimile kelių lapelių to seiniškių klie-
rikų rašytojo laikraščio (J. Kudirkevičiaus, vėliaus tėvo
Kazimiero rankos raštas):

Vistko po biski.

Živili (kasas).

Tam laike atsiliko karas su rusų kunigaikštėmis.
Joonas surinkęs daug kariumenis, ugnė ir kalaviju vistik,
naikindams taip greit ijo, jog pirmiaus neg išsiplatino gaar-
das apie jį, interiojės daugybė žmonių stojo arti pilies ku-
nigaikštėm karįjo. Tai atsiliko prieš ~~seventę~~ ~~Pektusis~~
ant kurios taipogi buvo atidėtas nuaudimas, Živilis.

Kunigaikštis išsiuntė Parojus su narsiausis karėvais
sudaikyt priešas, idant tūm laiku, but galima geriau apsu-
got pili. Parojus nors daug mažū turijo karėvius, nei Jū-
nas, vienot turėdams vilti, dievūse užpūle ant rusų, ir taip
jūs sumusė, jog tik užpūlus naktis ingelbijo no visierko iš-
teriojimo. Tada vadas apstals savo karėvais priemus, suvyks
i viena vieta, ir su linksmu naujiena nubigo i pili. Karįjo-
tas isorgindas apie pergalę i daugeliu bajoru, isrįjo pasi-
tikit pergalėtoja, linksmi jį sveikindams pasadino savo

ingelbetejum. Unpranē z savo numus ant pētos (godos). Kadagi
visi izsistīstē it'likrosi vienu di, Pārojus pūle po kojs, ku-
nigaiķskreivi it' tarē: „pone mans, sīkai dabar pērgalējam ta-
oo priekā, nā tai gi mēldiū nozūdīt Līvīlīs, bet dūt na, ja,
nā paerz”. Kunigaiķskreivis su nenoru ta izklausēs atakē: „nie-
līs Pārojau, džiāngiūs; jog tu ēi tikru mans taru, bet iz-
klausyt tavo mēldimo kēgalu, nes kīnāi it' tu pats gānā
gerai, jog mus bocei, Līķuooš kunigaiķskreivi, savo dūķe-
rijs izkēsdavo tik nā sau lēgiūs, tai yra kunigaiķskreivis,
bet gi ne nā taru. An nīķkēip nekīķēxia, kēd. tu būtu
jos suvadītojum, bet dēlko tu ja, galējai pamyliēt!..... tai ne
suprantu”.

Seip pārnēķē abudu persistēri nēva mēlēt, bet
stīrdise pēķidami ant viens kito: Pārojus kēkindam
atmonyt nā tai, jog. kunigaiķskreivis nēinklausē jo mē-
dimo, Kārijotas gi jāusdams, jog mylimu. Līvīlīs būo
Pārojus it' jog. kīm jis nor. vīz, vīerpatēdē, paimt
po savo valdē, mīdijō, kēip jē galēku nūzūdīt,
idant nē kīķku mainkas lērp kmonis, kurie labāi
aukrtino Pārojus nā pērgalē.

Brangi žoldė.

„Dvi mergos. Ona ir Katriė nesė į miestą, po pilna
rečaka vaisių. Ona be paliovos murmijo ir dusavo, o Katriė
buvo linksma visu kotiu: „Kaip tu gali būt taip linkma
klauvis Ona savo favoritokis, juk savo rečaka lygei su-
ki kaip ir mano, o tu pati neklauviau nė manę pajūgi.
„Iš turu žolė, kuri aplengvina mano narvą, ir pri-
dūda ma, linksmumo, atsaki Katriė. „Ar tai galimas
daiktas! suriko Ona, diūk ir ma, sesute, tos žolės, nes
aš labai, labai norėčiau, sumatėist sunkumą savo reč-
kos. „Žoldė ta-tai ~~ma~~ kandybė, kurios tu visi neturi,
atsaki Katriė.

Rudamina ir jos apygardos.

Toliau ma, Petras papasakojo, jog Rudamina gavo
savo vardą, nė bajoro Rudaminos, kuriam buvo pa-
dovėnbla už narvą, apgyvina, xalis nė xvedu, 1592
melūx. Jurgis Masalskis ir Marina Pačkauckiūtė
pastatė xixion medinę, baknyxę ir paskyri dėl kunigo
4 valakus žemės kaime Bevirniūn, 3 valakus ganyklų, ir
kosmet priėdajį dūko po 10 kapų, lietuviokų skalikų,

pora, akmonų, vėseko ir t.t. Mikas Turcinavičius rūpintis
nė Masalskių, Rudamina, viešoji desimties tapų, liekoria-
kus, skalikus, dviejų akmonų, vėseko ir t.t. davi kunigui
Baltruvi Tuztkoviciui 4 valakus žemės Boverniūse, ~~pa-~~
Norėdams gi iš Rudaminos padaryt miestelį, pradedį
statyt muringą bažnyčią, bet ne dabigės numirė. Špi-
dinei jė dabigi jė darba, ir vyskupas-supraganās Mar-
ciejevskis, kuris palaidotas exion, pasventino naują
bažnyčią.

Skruzdilės ir žiogas.

Sykis žiemos laike, kad grūdai rugių
sudriko, skruzdilės gi pradijo jūs džiovint, alka-
nas žiogas. meldė no jų maisto. Tada skruzdilės
paklausė žiogo: „na o dėlko tu vasara neprisirinkai
sau maisto?“ Žiogas atsakė: „neturėjau laiko, nes aš vis
tik giedojau“. Tos gi nusijūkusios šarė šoliau: „tai
gi, jei tu vasara giedojai, ^{tu} žiema, — pasrok!
— šita pasaka mokina mus, jog nereikia už-
miršt atieiti, idant paškui ne išpult ž varga,
ir paofu.



Kun. T. Žilinskas, Staniukyno padėjėjas Seinuose.

Seminarijoje prijunkę lietuvių knygas skleisti ir ją apleidę, seiniškiai nesiliovė priprastą darbą dirbti.

Pirmais keliais „Varpo“ metais seiniškiam buvo patikėta daugybės lietuvių tėvyninkų adresai net už Lietuvos rubežių. Atvažiuodami atlankytų savo sūnelių tėvai savo ruiminguose šiaudais ir šienų prikrautuose vežimuose kas savaitė atveždavo, jei ne laikraščio užrubežinio kelias dešimtis egzempliorių, tai kelis šimtus įvairių knygelių, daugiausiai pasiimdami tuos brangiausius jaunuojams ragaišius tai nuo kun. Grinevičiaus Kalvarijoje, tai

nuo kun. Sederevičiaus. Savo straipsnyje „Mano nuotikiai lietuvišką spaudą platinant“ (žiūr. „Spaudos Laisvės 20 metų Sukaktuvėse“, psl. 226—228) kun. A. Grinevičius mini apie žuvimą „Varpo“ pirmųjų metų korespondencijos — Maskvos, Varšavos studentų ir Seinų klierikų laiškų, kurių jam pasiuntęs kun. A. Staniukynas. „Aš tuos laiškus“, sako senukas, „kur į žydų sąkrovėlių plyšius sukimšau, kad perėjus pavojui pasiimti. Pavojus perėjo, bet korespondencijos neradau“.

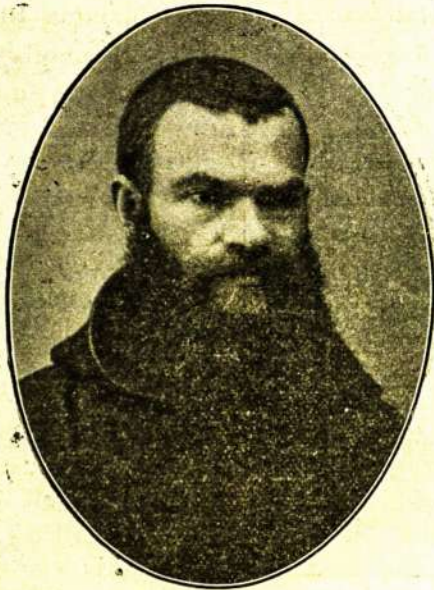
Uolaus kun. Leono*) (išišventusio bene su kun. J. Pra-

*) Kun. Leono traktas ėjo nuo Kaupiškio ant Lunkšliškių ir Liudvinavo. Su-lyg 1900 m. „Varpo“ N. 6—7.



Kun. M. Gustaitis, žinomas dainius.

naičiu) Pajevonyje, čia jau Prūsų pasienyje, suorganizuotas knygų gabenimo centras irgi neretai atsiųsdavo draudžiamuosius siuntinius per važiuojančius „savo kunigėlių atlankytų tėvus“. Kas negalima buvo pačioje seminarijoje laikinai paslėpti, tą apygardos geri dzūkėliai klierikų į „darbą“ įtraukti ir „gero daktaro“ Ka uko pa prašyti paslėpdavo savo daržinėse. Zagarų broliai Petruškevičiai ypač pasižymėjo savo noru padėti mūruose uždarytiems klierikams lietuviškųjų knygų skleidime ir slėpime. Kad turėjus arti savęs išlavintus pagalbininkus, mes keletas „karštesniųjų lietuvių“ leidome savo lėšomis jauną Zagarų Petruškevičių Karalių į Varslavą gerai pramokti siuvėjo amato. Niekas nepažvelgė su-



Kun. J. Kudirka (Kudirkevičia), dabar Tėvas Kazimieras kapucinas, buvęs vienas uoliausių seiniškių klierikų darbuotojų lietuvybės dirvoje 90-ais metais.

grįžusio iš Varšavos jauno siuvėjo, kad jis po kelis kartus ateidavo su nešuliais į seminarijos rūmus arba, kad jį ką nešėsi iš seminarijos. Vieną kartą, pakilus gandai, kad žandarai suuođę apie lietuvių klierikų darbuotę, su Karolio ir jo bičiulių pagelba, buvo išvežta iš Seinų seminarijos į netolimą Zagarų kaimą du dideli vežimai draudžiamos literatūros.

Išėjęs iš Seinų seminarijos į Peterburgo Akademiją ir vėliaus tarnaudamas Senate Andrius Dubinskas nesiliovė platines lietuviškus laikraščius ir knygas. Suvienijus „Dirvą“ su „Zinynu“, „Dirva Zinynas“ mano vardu bu-



Jurgis Bieliakas ir kun. A. Milukas (fotografija n. Tilžėje 1902 m. vasarą), kun. A. M.-kui globojant „Tėvynės Sargą“.

vo leidžiama Shenandoah'ryje, Pensylvanijos valstybėje; didžiama straipsnių buvo sutvarkyti Petrapilėje. Atspaudintos „Dirvos Žinyno“ knygelės, sulyg A. Dubinsko nurodymų, šimtais buvo siunčiamos į Suomiją, į Bajorus Prūsiose, iš kur kunigai, caro valdžios uždaryti Kretingos vienuolyne, vedusie „Tėvynės Sargą“ ir „Kryžiaus“ reikalus, sau žinomais pasienyje keliais platinėtas knygas. Pats augštasai valdininkas Dubinskas visos Rusijos inteligentams lietuviams siuntinėdavęs užrubežinius laik-

raščius „Valdančiojo Senato“ vokuose.

Vikriais Dr. Kauko padėjėjais platinime knygų Dzūkijoje Rudaminos, Lazdijų, Budviečio, Sventazerio, Veisiejų, Beržininko apygardų kaimuose buvo broliai Mikalauskai iš Bielėnų: Paulius ir Andrius. Paulius turėjo pradžioje 90-ų metų „bėgti į Ameriką“ ir apsigyvenęs Bostone kiek dirbo prie siuvėjų, bet daugiausiai vertėsi platinimu lietuviškų raštų per amžio bertainį. Andrius dar dešimtį metų po Pauliaus išėjimo į Ameriką užsiėmė tuo darbu. Papuoles į maskolių nagus ir jis pagaliaus pataikė išsprukti ir jieškojo prieglaudos svetingoje Amerikoje, kur ir mirė.



Kun. J. Vaičaitis, daug rašęs ir Amerikos laikraščiuose, dainiaus P. Vaičiaičio tikras brolis.

Seiniškiai klierikai 1890 ir 1891 metais jautėsi kaipp vyriausieji „Varpo“ bei „Ukininko“ leidėjai — palaikytojai ir metiniais Lietuvos inteligentų patriotų suvažiavimais labai domėdavosi. Maskviečių ir Varšavos studentų būreliai, toliaus nuo tėvynės būdami, negalėjo teip pasėkmingai tujų laikraščių finansinius reikalus patenkinti. Antano iš Bugnų (Kriščiukaičio), — dabartinio Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo prezidento, — tėviškėje per metinį inteligentų susirinkimą man prisiėjo priminti ypač maskviečiams (1891 m.) seiniškių svarbiausia „Varpo“ ir „Ukininko“ gyvenime rolė. Kaip „Aušros“ 40 metų sukak-

Pirmaisiais keliais metais „Varpo“ tebuvo atspaudinta tik 500 egzempliorių, kurių didžiuma ilgai gulėjusi pas leidėjus. P. Mikolainis 1920 „Varpo“ NN. 6—7, 8—9 (Atsiminimai iš „Varpo“ gyvenimo“) rašo: „kaip Jankus kraustėsi su spaustuve į Bitėnų, tai visus senus „Varpo“ ir „Ukininko“ numerius — kompletus pardavė mėsininkui dešroms vynioti po 3 markes už 100 svarų, aš gi nuėjęs pas tą mėsininką daug kompletų atsirinkau ir atsipirkau po 5 markes už

tuvių knygose rašė p-lė J. Pranaičiūtė, dabartinis Lietuvos Tribunolo narys p. Capas, tuomet dar studentas, buvo didei nustebęs, juog „koksai ten dzūkelis klierikas“ net keliomis dešimtimis balsų balsavęs. Seiniškiai draugai mane palaikė tame dalyke, manydami esant teisingu, kad kas daugiausiai koki darbą dirba, tas turį ir daugiausiai teisių pasirinkti būdą, kaip ta darbą padirbti.

1889 m. atvykęs į Seinų seminariją su 7 kliasų Mariampolės gimnazijos paliudijimu, radau ten daugeli vienklesių iš tos pat gimnazijos jau trečiame ir ketvirtame kurse. Sekančiais metais atvyko mažytis jaunas ir energingas Pranas Būčys su 5 kliasų paliudijimu. Jis, teipgi kiti moksladraugiai iš Mariampolės (Dubinskas, V. Dargis, J. Puodžiūnas, M. Ilgūnas, Kudirkevičia—tėvas Kazimieras, Galeckas, Ruseckas, Kurtinaitis, J. Laukaitis ir k.) daug padėjo suorganizuoti visus be išėmimo lietuvius klierikus į patriotiniai literatinę—, Varpo“ ir „Ukininko“ leidėjų draugiją.*) Pačioje seminarijoje suvirš 60 klierikų

*) Ištraukos iš referato „Mano Svajonės“, skaityto seiniškių klierikų susirinkime 30 d. sausio 1890 metais.

...Gal kam pasirodys juokingos nekurių mano svajonės, bet ir tas išjuokimas atneš man naudą, prisidės prie pataisymo nekurių mano pažiūrų. Sakau nekurių, nes tokių kaip mano nuomonė apie reikalingumą meilės tėvynės ir visatinio dėl jos savo pasišventimo gal, jei Dievas teiksįs prilaikyti mane, kol nustos manyje plakus širdis dėl Lietuvos, kada busiu paguldytas ant lentos... „Noriu būti lietuviu kunigu“... Noriu būti kunigu ir busiu, jei Dievas teiksįs pašaukti mane į tą garbingą savo kareivių eilę. Prisidėti prie pagerinimo Lietuvos dvasiško ir medgiško buvio, iškariauti lietuviams laimę ant žemės ir išprašyti laimę po smertį tai mano siėkis. Tikėjimas, meilė, mokslas, triusas tai mano medium... Meilė Dievo, iš kurios išplaukia meilė artymo ir meilė tėvynės, padarys tobulesniu mano patriotizmą, jeigu tik busiu to vertas... Tikėjimas primjįs man, jog mano vargai ir darbai delei tėvynės neprapuls ant nieko... Už pusketvirtų metų aplesiū šiuos murus, kuriuose atsitiko taip svarbi mano gyvenime permaina, pamesiu namus, kuriuose tiek užmanymų, mūnčių, jaunuomenės pasimiršimų patyriau... Tardamas draugams „likite sveiki broliai, atsiminkite apie tėvynę“ skubinuosi iš Seinų pi-



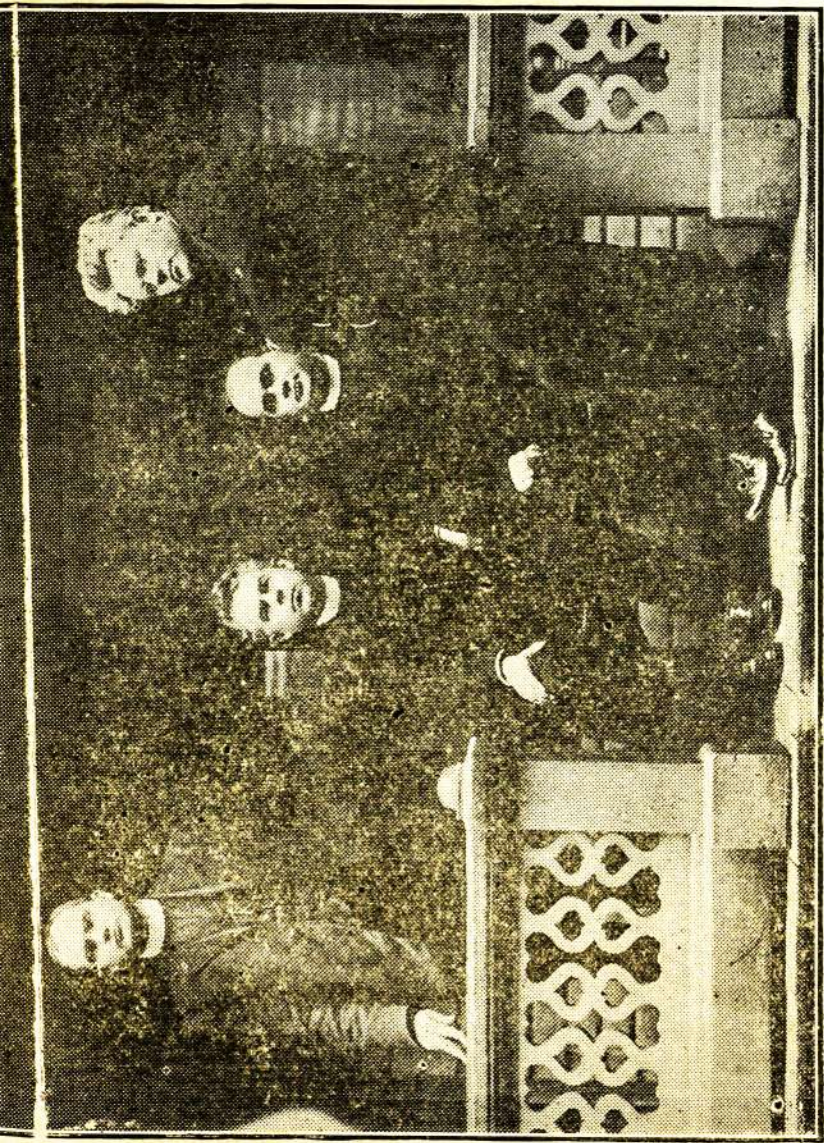
Fribourgo universiteto liet. studentai 1902 m. Interlakone. Stovi kunigai: A. Civinskas, A. Narijauskas, M. Gustraitis, Rameika, kauniškis, J. Totoraitis, ir ano brolis agronomas, Sėdi: J. Naujokas, Jurg. Matulaitis, (dabar vyskupas), A. Mifukas, M. Šedvydis, (svečas) ir A. Jusaitis. Visi pasižymėję savo veiklumu ir ginamos literatūros platinimu; kono visi seiniškiai.

užsimokėjo prenumeratą už „Varpa“, ir „Ukininką“. o apie šimtą tų laikraščių numerių per seminariją gaudavo kiti jauni kunigai ir šiaip klierikų draugai. Garlevos dėkonas kun. Dabrila nekarta vežė iš Seinų pūdus „Varpo“ ir „Ukininko“ numerių bei knygelių kauniškiams — kunigams ir šiaip inteligentams. Kun. Gimžiuskas ir vilniškiai irgi per Seinus gaudavo „Varpo“ literatūrą. Net Rėžicos (Latvijoje) apygardon iš Seinų ekspedijuodavome lietuviškus laikraščius, žinoma, pirma gerai juos įvyniodavę daugiausiai į „Rola“ — antisemitiškąjį laikraštį. Kaip troško lietuviai inteligentai svetur gyvendami išvysti savo kalbos spaudintąjį žodį, ryškiai nupiešia pirmasis „Varpo“ redaktorius Dr. Gaidys savo laiškuose į kun. Burbą (žiur. „Aušros“ 40 m. Sužaktuvėse“ 115 psl.)

laitės į žiemius, į tėvynę, idant pakvėpuoti nors trumpai jos oru, idant jos miškuose ir laukuose Lietuvos jos vaikų tarpe padidinti savo širdyje tą pagirtiną liepsną... Po promocijų, kokį laiką pabuvęs tarp sąvųjų, traukiu į mozurus, nes ten mane šaukia mano priderystė (anuomet visus karštesnius Lietuvos mylėtojus jaunus kunigus Seinų vyskupijos vyresnybė skirdavo į mozuriškąją vyskupijos dalį. Red.)

...Atvažiuoju į paskirtą vietą. Mano gyvenimas susideda iš dviejų kambarių. Pirmas neperdidelis, antras dar mažesnis. Skubiai velku daiktus nuo vežimo. Lova, padaryta lietuvio Pranckaus atsikliuna ant-ram kambarį, palei ją prie kedžių ir nedidelis juodas stalelis užtiestas drobule, išausta lietuvaitės. In pirmąjį kambarį jau įnešta nedidi šėpa, kurioje yra keliolika knygų dvasiškos italpos lenkų ir lotynų kalboje, taipgi lietuviškos, latviškos ir rusiškos knygos, kurias aš tik galėsiu sugriebti ir kurias galima be baimės laikyti pas save. Pirmajame kambarėje atsikliuna didelis stalelis ir trys kedės — vis lietuvių darbas...

Su savo klebonu ir parapijonais rupinsius taip apsieiti, kaip mano pašaukimas lieps... Pas susiedus kunigus ir ponelius greičiausia užsitarnausiu „litvomanu“ ir „niedziedz litewski“ vardą... Bendrausiu tik su tokiais svetimtaučiais, kurių pažiuros ir siekiai nepasibaigia mašnos ir pilvo prikimšimu, bet kurie rupinasi savo tėvynės ir savo artymo būvio pagerinimu... Juk ką gi aš gero turėsiu iš bičiuliavimo nors ir su kunigu, kuris tik rupinasi apie gardžius valgius, skanious gėrymus, pasi-
pošimą ir tt...



Kunigai — Seinų seminarijos auklėtiniai: A. Jusaitis ir K. Urbanavičius, uolūs knygų skleidėjai, Amerikoje gi pagarsėję kaip stambūs rašytojai bei Kauno Sem. J. Tumas, „Tėvynės Sargo“ redaktorius ir K. Olšauskas, „Saulės“ mokyklos steigėjas.

Kaip šiandien atsimenu savo kaimyną Išlandžių dzūką Adomą Lastaucką, anuomet dar klieriką, kuris visiems lenkberniams, lietuvių kalbos kaipo „muzikiškos“ besigėdyjantiems, spiaudavo į akis: „varna, kvaila varna (vorona, glupaja vorona) esi, atkartodamas lenkbernių tvirtinimus, būk lietuvių kalba netinka vartoti mokyčiausių žmonių rimtose kalbose.... Mokėk tik kaip Dr. Paulius paskiausius mokslo žodžius vartoti medicinoje arba, kaip Dr. Gaidys gražiausius jausmus apibudinti savo „Antanas Valys“ romane, tai nereik tau skūstis lietuvių kalbos vargingumu.... Ne kalba kalta, bet tavo tinginys ir nerangumas, kad tu negali gražiausių mišūių ir giliausių mokslo terminų lietuviškai išreikšti.... Mokinis gražiausios seniausios kultūringų savo protėvių kalbos“, kalbėdavo pilnas patriotiško užsidegimo Adomas Lastauckas ir, kad dar daugiau paraginus silpną dvasį lietuvi, pradėdavo jam cituoti iš Duonelaičio „Metų Laikų“, arba Daukanto „Būdo“ prakalbą deklamuoti: „Nieko nėra amžino pasaulyje“ ir tt. Inšvėstas į kunigus ir vikaraudamas Rajgrode, Lomžos mozūrų krašte netoli Prūsų sienos, kun. Lastauckas ilgus metus padėjo platinti „Varpą“ ir „Ukininką“ bei jų leidinius, gaudamas mozūrėlius, kurie jam parnešdavo iš Prūsų draudžiamą literatūrą ir, niekam nepažvelgiant, paleisdavo paštu į tolimesnes vietas išsilgusiems lietuvių spaudintojo žodžio tėvynainiams.

Seminarijos mūruose uždarytiems klierikams belaukiant atvežimo pundų lietuviškų knygų ir laikraščių kaipo vienatinės pramogos ir laisvose nuo mokslo valandose besvajojant apie draudžiamos literatūros praplatinimą tarp savo žmonių, jų sielose išaugdavo ir išbujodavo didžiausia meilė prie tų knygelių. Nebuvo, jų nuomone,

brangesnės, didesnės idėjos dėl kurios pasiaukoti, kentėti, — tai apogeja garbingos laimės. Visiems žinomas mūsų žmonių duosnumas einantiems i kunigus jaunikaičiams. Po vakacijų suvažiavę klierikai atsiveždavo nuo savo giminių dovanas, skatikų sauja, kita. Tėveliai atvažiuodami atlankytų vis padidindavo savo vaikelių asmeninį izdą, iš kurio anie galėtų nevien mokslui reikalingas knygas nusipirkti, bet ir nekuriuos patogumus pasirūpinti. Lituanizmo arba, kaip anuomet sakydavome, lietuvystės idėjai apėmus visus seminaristus lietuvius, visi likusieji nuo reikalingiausiųjų dalykų skatikai buvo aukojami lietuviškai literatūrai: prenumeratai už laikraščius, įsigijimui tų ar kitų knygų iš lituanalogijos srities arba nupirkimui kelių dešimčių tinkamesnių knygelių, kurios per tėvučių ar giminių tarpininkystę buvo skleidžiamos savo gimtinės apygardoje.

Penkerius metus teip besielgdami Seinų klierikai patys nejučiuom prijungdavo prie to lietuviškų knygų platintojų darbo ir, kunigais tapę, daugiau laisvės ir išteklaus turėdami, daug plačiau tą kultūros darbą dirbdavo. Zinau eiles seiniškių dvasininkų, kurie daugel metų šimtines klojo, kad i tūkstančių Lietuvos žmonių namus pakliūtų jiems brangios knygos".

„O gdybym kiedy dožyl tej pociechy,

Zeby te ksiegi zblądziły pod strzechy" —

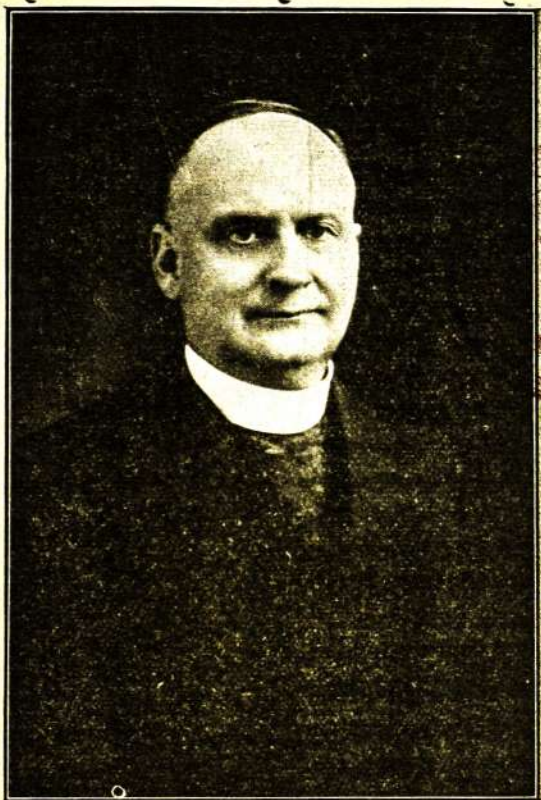
kalbėdavo paskui Adomą Mickeviečių seiniškiai ir, vyrais tapę, skynė kelius tom brangiom knygom. Cia nebus pro šalį paminėjus mano vienklesį iš Seinų — Vincą Dargi, dabar marjonų bažnyčios kleboną Marijampolėje. Priprates Seinuose sutaupytais pasiaukojimu skatikais (Vincas šalia manęs sėdėdamas valgykloje nutraukdavęs nuo savęs net pusę porcijos cukraus ir baltos duo-

nelės) pirkti lietuviškas knygas, kunigu tapes, jis šimtais jas pirkto ir skleidė. Zandarams sučiuopus jo darbuotę ir suradus pas jį lietuviškų knygų nemažą, nekurių jo įtakingu bičiulių buvo su pinigų pagelba sudaryta protokolas taip, kad tos knygelės buvo kažinkeno, kun. V. Dargis nežinąs nieko apie jas. Reikėjo tik jaunam tėvynmeiliui kunigėliui pasirašyti po tckiu protokolu ir viskas būtų buvę pamiršta. Bet narsus lietuviškųjų knygų kareivis palaikė už didžiausią negarbę išsimeluoti ir išsiginti to darbo, kurį Seinuose išmoko dirbti kaip svarbiausią savo pašaukimo pareigą. Jis tebevelijo palikti garbingu kankiniu už lietuviškų knygų platinimą, vargti sunkų ištrėmimo vargą „šiaurinių gudu šalelėj“ ir paskelbti pasauliui, kad lietuviškų knygų platinimas, Lietuvos žmonių švietimas, — tai šventas, garbingas darbas, nors užtai ir reikia kalėjimuose sėdėti ir būti ištrėmtam iš tėvynės.

1891 metų Lietuvos inteligentų suvažiavimui atradus reikalingumą savo įtakai praplatinti išleidimu ūkininkų kalendoriaus, mes seiničiai, daugiausiai galimybės turėdami prie Lietuvos ūkininkų prieiti, apsiėmėme tą darbą.

Užsidegę noru kanors naudingo savo žmonėms padaryti, nepagalvoję apie atsargumą, padarėme lioteriją, bilietus pažymėdami savo seminarijos knygyno antspauda. Tą pat vasarą po susirinkimo pas Kriščiukaičius Bugnuose, Petropilės klierikas J. Demikis,*) mano draugas iš Mariampolės gimnazijos, važiodamas mane po Vilkaviškio ir Naumiesčio pavietus daug padėjo išplatinti mūsų seiniškių darbuotę. Nelaimės reikėjo, kad žandarai, tu metų pabaigoje darydami krata pas Veiverių

*) Insišventęs į kunigus Demikis pasekmingai darbavosi Tobolske, o dabar Kaišėdorio vyskupijoje. Jį mini Liepukas, „V. Kudirkos Jubilėjiniam Varpe“.



Kun. Pr. Būčys, 90-ais metais vienas uoliausiųjų lietu-
vybės ugdintojų seiniškių klierikų tarpe. vėliaus Peterburgo
Akademijoje, Dabar Lietuvos Universiteto profesorius.

mokytojų seminarijos auklėtinius, sučiuopė mūsų seiniškių bilietus su seminarijos antspauda. Kad apsaugojus įstaigą nuo uždarymo seminarijos valdyba mane ir Joną Sutkaitį paleido iš seminarijos, suversdama visą bėdą ant mudviejų. Draugų padedami abudu atsiradova užsienyje ir pagaliau Amerikoje. Daktaras Kudirka daug karčių pipirų kelis kart suteikė Seinų seminarijos valdybai*) už tajį jos žingsnį. Dėka daktarų Petro Matulaičio ir Buloto (dabar Lietuvos generolo) artimoms pažintims su žandarų viršaičiais, tie seiniškius inkriminuojanti dokumentai buvo išimti iš žandarų viršaičio popierių ir sunaikinti. Seminarija liko valdžios nekliudyta, juo labiau, kad greit pasklido žinia, juog abu „kaltininku“ atsidūrė Amerikoje — vienas Sutkaitis istojo į Pittsburgo vyskupijos seminariją (Beatty, Pa.), kitas — Milukas ėmė garsintis kaipo „Vienybės Lietuvinkų“ redaktorius. Apie seiniškių ūpa, po seminarijos apvalymo nuo „litvomanų“, geriausiai liudija Pr. Būčio laiškas, kurį perskaičiau šių metų Trijuose Karaliuose, kalbėdamas apie Dr. P. Matulaitį. Nors atsiradę ir tokių, ką savo šešėlio bijoję, bet rašomasis laikraštis „Viltis“ seminarijoje ėjo kaip ėjęs; ir jo redaktoriui (Būčiui) padėję daugaušiai: A. Jusaitis, K. Urbanavičius, J. Laukaitis, J. Kudirkevičius ir k. Laikraštukas turėjęs 25 uolius rėmėjus. Lietuviška propaganda ėjo kaip ėjusi, tik daug atsargesni pasidarė seiniškiai klierikai. Sekančiais metais A. Dubinskui išvažiavus į Dvasinę Akademiją Petrapiilėn, ir mano informacijų šaltinis apie seiniškius ėmė mažėti, juo labiau, kad Pr. Būčį ištiko didė nelaimė. Jam pasiuntus man dėl „Vienybės“ per savo brolių Slavikų parapijoje, netoli Prūsų sienos iš Vokietijos punda seiniškių drau-

*) 1892 m. „Varpo“ N. 2, 4 ir 5 „Tėvyniški Varpai“.

gų rankraščių, prūspalaikis vieton paduoti paštui Vokie-
tijoje, pareikalavo nuo klieriko Būčio brolio kelių šimtų
rublių, o ne tai išduosias rankraščius rusų žandarams.
Pasak*) Būčio seiniškiai tėvynmeiliai ką tik praleidę vie-
ną audrą su Vilkaviškio žandarais, kuri mane ir J. Sut-
kaitį atbloškė net Amerikon, tupėjo kaip pelės suspausti
tamsioj dėžutėj. Vieni ir šešelio savo bijojo, ypač tie, ką
greit tikėjosi būti pašauktais prie šventinimų, bet daug
buvo tokių, ką ir suspausti it pelės slastuose, vienok
„graužė sienas rusiškojo prispaudimo, kad brangi jų tėvų
bočių kultūra kąveikiau prigytų šalies masėse... Skaitė
seiniškiai kaip skaitę visus užsienio laikraščius, ir Ameri-
koje išeinančius „Vienybės“ bei „Saulės“ neišimant, ver-
tė veikalus savo kalbon iš kitų kalbų, rašė straipsnius
„Varpui“, „Ukininkui“, „Apžvalgai“, Lietuvos Ukininkų
Kalendoriui. Šio paskutinio ir išplatiniimu jie daugiau-
siai turėjo rūpintis, ypač dėlei Tilžės „gešftmacherių“
pavydo, kurie nemalonia akia žiūrėjo į naudingiausius
Lietuvai sumanymus, jei tame nematė sau asmeninio pa-
sipelnymo. Pabėgusiām nuo užtaisytų žandarų slastų pri-
siėjo man atsidėkoti draugams, savo sudėtiniais „našlės
skatikais“ išleidusiems mane į užsienį. Kaip atmenate
iš skaitytų Trijuose Karaliuose laišku J. Tautvilas (kl. J.
Laukaitis)**) graudente graudeno, kad savo šimtą rublių
siųsčiau ne Jankui bet daktarui P. Matulaičiui, tuomet
buvusiam vietoje Kauko varpininkų išdininku.

Seiniškiai klierikai ir jauni kunigai buvo uolūs „Var-
po“ bei „Ukininko“ palaikytojai iki 1896 metų, kuomet
ryšiai tarp jų ir studentų bei medikų varpininkų iširo
dėlei išgalėjusios tuose laikraščiuose ir jų leidėjuose an-
tiklierikalinės pakraipos. Nuo to laiko seiniškių, nors
nekartą jie, ypač Petro Kriaučiūno prašomi, išgelbėjo

*) „Spaudos Laisvės Snkaktuvės“ pusl. 347—350.

**) Ibid. pusl. 345.

„Varpą“ iš finansinės sausligės, iki spaudos atgavimo, vyriausia rūpestis buvo skleisti tikybinio turinio literatūrą, paremti „Tėvynės Sargą“ paskiaus „Žinyčia“. Uoliai tą darbą dirbdami jie taipgi skaitlingai ruošėsi caro engiamą savo tėvynę ir tautą apginti augštais mokslais.

„In mokslą i mokslą su norais plačiais

Jis mūsų tautą apdengs spinduliais

Jis mūsų didvyrių lopšys“ —

dainavo Maironis. Visi uolesni jaunieji kunigai, kurie tik gavo valdžios leidimą, skubinosi kuodaugiau augščiausių mokslų įsigyti užsienių universitetuose — Romoje, Friburge, ir kitur. Kada pagaliau spaudos laisvė tapo sugražinta, Seinai, ačiu savo daugybei išmokslintų jaunų kunigų, paliko Lietuvos Atėnais. Inkurta Seinuose kunigų rūpesčia spaustuvė, sudaryta redakcijos štabas ir pasklido po Lietuvą iš Seinų šimtais tūkstančių egzempliorių savaitraščio „Saltinio“, įvairiausių knygelių, paskiaus rimto „Vadovo“ mėnesinės knygos.

Bet apie tai ne man kalbėti. Gyvendamas toli už vandenyno, galiu vien išreikšti viltį, kad iš senovės karštų tėvynmeilių jaunuolių virtę seniais nors keli atsiras, kurie supras esant savo pareigą apipasakoti dabartinei ir būsimoms kartoms, kas seiniškių dvasininkų buvo daroma paskutiniame dešimtmetyje prieš spaudos atgavimą. Dabartinis Lietuvos Seimo pirmininkas prelatas Justinas Staugaitis, savo laiku irgi uolus lietuviškų knygų skleidėjas, buvo klieriko Antano Staniukyno moksladraugiu. Jis galėtų daug parašyti ir nušviesti anuos laikus, kada seiniškiai buvo liet. inteligentų priešakyje. Dokumentai, kun. A. Grinevičiui seiniškių pavestí, žlugo persekiojimu poajuje. Justinas Staugaitis galėtų atpasakoti nors dalį tų pamirštų darbų, rūpesčių. Mano nuomone, tai būtų bene didesnis darbas negu pirmininkavimas įkaičiusių partijų lyderiu ginčiuose ir šūkavimuose.

Baigdamas perskaitysiu programa, kokią mes seiniškiai sudarėme 1890 m. atostogų veikimui (facsimile iš vieno klieriko dienyno):

1) Historija, filologija, etnografija. Rinkti A) žaidimai, pasakos, legendos, myliūs, prišėdėjai, vardus ir jų, kokiems, arėrys, karmys, įpatinimas žmonių pravedas, įpatinėjimas tarimus žmonių kalbų? B) vaidinimai, prėtvarus, buktis, ušėdėjimais, „nėktinėjimais“, vaikščiėjimais dušius, vilkalokai, aitvaras
C) senoves likanas - perkūno kulka, senovės kėds, piniquis, muzikos instrumentas (kuanakles, lėtuviškas) šai negalimas rinkti, šai vers aprašyti gėrai (kur matyta pas kas ir kada) D) Aprašyti: a) žaidimas maizis ir didelis, šokius/bent pamirėti jų vardai b) papročius, vakarutkas, apivaiškėsimus šv. Jono, velykus, sekminius, Devintinius, kalėdų, vėgavėnių, veselių, sermenų, krikštynų; c) drapanas vyrys ir motery ir jų vardus (ar namo daro ar piklines nešioja?), valgytis ir jų vardus. Keletu arklių varėnija, verimai (vardai ir aprašymas jų) dalys verimo pakinkymo.

II Aritmetika. Kokiomis žmones, edumysais skaito (kaip ve. pėda, mastas, linija, varsonas, valanda) kaip skaito kaip kur (vinaise, dvaiet, traid...)?

III Astronomija. Vardai žvaigždžių? kaip parista kelis ir lėtiką ar žvaigždę kaip aiškina vėtemionius saulės, mėnulio ir nera kokius pasakų apie šai?

- IV Meteorologija. Aut ko parīsta koks bus oras? Kaip
žmones mirdija apie pajėmų vėjas, lietus, sniegas,
vėdai vėjas, lietus, oras (šaukys, dangaus, pagala, pala dieny,
supratimas apie laumes jėsta, žrignu (pap' menali
ir saule, graumys, žaibys, vaiko'iojono'as žvakutes.
- V Geografija. Supratimas apie žemę ir vandenius. Kokius
žino marias? kaip vadina: noryaėmpak, nepemsek,
muc, sadub, valont, koplumescunocent, aineut, ropuyony.
- VI Ūkė (Ekonomija) Kiek margoji turi gospado-
riai? kaip gospadorauja (kiek lauko dirba)? Ką
seja. Kaip mais (tod'ia'is ar vėnk'imeis) gyvena?
Kiek moka darbininkams, bernams, kumekams?
Amatai (meisterystė) ir kas jais užsiima,
Kodėl žmones merrori prekyste užsiimt?
Kokios draugystės yra ir kasu jos? orga-
nizacija jų? Paskolos užvedimai (p'pobika-
ukin'kystis) Pabrikai, žvejystės, medžioklė. Emi-
gracija. Mokeščiai koki ir kiek moka?
- VII Pavaldymas palai ky (vairutgeim'ho) kaip
aprupina savo vaikus ar daugiausiai dali-
ma lauką ar ne? Vėdai vėlokis eilius gim-
nystes. Kaip vadina vėlokis mudi deji'snus,
(npepy'menius) ir kora?
- VIII Dora. Jirtiklyste. kas užsiima vaigysta?
Vėteisi'os provos. Ulagai.
- IX Mineralogija. Kaip žmones va-
di'na įvairius mineralus ir metalus.
Koki betuvoj' yra mineralai ir metalai?
- X Botanika. Vėdai, žolės, medžius ir kitokius auga-
tus. Rinkimas ir žėio'vimas augalų arba dalių jėst-
ly. (žakius, žėly.)

XI Etimologija. Vardai anatomiciškos dalys gyvulių t. v. skeleto, nervų, epidur., euzepena, nereris, norkis; vardai gyvulių, kirmalių, va-

XII Chemija. Vardai prastų elementų ir vardas visokius chemiškų dalių, t. v. jalta drauska (kur bus glauberška Na₂SO₄) židaijė, sarka, zalmijotė, silvaras, akmenėli (turbut CuSO₄)

XIII Patologija, terapija, kirurgija. Vardai ir gydymas ligų, varda: vaistas, kaip jas dirba ir kaip ^{kaip} ~~dirba~~ ^{tertorioja?} rinkimas patūs ir vaistų (šakmų, žolų, židų) kas visišmas gydymu ligų. Kokias ir kaip dirba žmones kirurgiškas operacijas?

XIV Figijena Trobos, kas jas stato (kokios vitorė)? Gyvenimas: (dumi rei ar su kamais. daugiausiai)? Ar laiko grintoje gyvulių? Kieno kaip vilkoni (mėsty kurov, žlugimai)

XV ligos gyvulių ir gydymas jų

Sitas programos buvo pamatu „Lauryno Ivinskio Amerikiškai Europiškos Draugijos“ atsišaukimu — rengtis prie Paryžiaus parodos; juos išleidau kartu su klierikais A. Kaupu ir J. Zilinsku, apleidęs „Vienybės Lietuvinku“ redaktoriaus vietą ir įstojęs į Philadelphijos vyskupijos dvasinę seminariją.

AGOTA ZIGMANCIUTE KNYGNEŠIU MOTINELE-

Sumanus savo laiku lietuviškų knygų išnešiotojas Suvalkijoje Petras Mikolainis iš Vištyčio dar, po Noves-
kio slapyvardžiu kelis metus net knygų sakrovą Prū-
suose turėjęs, savo „Atsiminimuose“ 1920 „Varpo“ N. N.
6—7 ir 8—9 rašo:

„Turėjau išdirbęs kelia, nuo Vištyčio per Gražiškius
į Kalvariją, kur vyriausiu direktorium buvo kun. Ado-
mas Grinius (sk. Grinevičius) (Jungtas). Per jo rekomen-
daciją buvau susipažinęs su daugeliu inteligentų ir uki-
ninkų. Kun. Adomas Grinius buvo lyg ašis, apie kurią
sukosi lietuviškas ratas — kur išskirstoma buvo visokia,
be skirtumo, literatūra. Jo rūpesčiu buvo suorganizuota
„Sviesos“ skaitykla — knygynas Jurgežerių kaime, prie
kurio spietėsi visi žymesni ukininkai ir jaunuomenė, no-
rėdami šviestis ir šviesti. Per jo rankas ėjo daugelis vi-
sokių knygų į Dzūkiją ir Seinų seminariją. Iš daugelio
ukininkų galiu paminėti Juozą Barkauską iš Juodelių,
kuris tarsė ir tegyveno dėl lietuvybės idėjos, Motiejų
Akelių, iš Turgalaukio, Liudvinavo parapijos. Kitas lietu-
vių literatūros gabenimo kelias buvo suorganizuotas
kun. Sil. Leono (Leonavičiaus), kuris ėjo nuo Kaupiškių
(pasienyje) per Pajevonį ant Lankeliškių ir Liudvinavo ir
toliau.... Gražiškiuose viską vėl priimdavo klebonijoje,
apie ką žinodavo abu kunigu... Sandėlis buvo zakristijoje
ir bokšte, Aleksandro Klimo, zakristijono sūnaus, ži-
nioje.



Agotos sesuo.

Agota.

Visu knygnešių motinėlė, Agota Zigmanciūtė (iš dešinės) su sesere
(kairėje) ir kitais giminačiais.

Pargabenus 1, 2 ir 3 „Varpo” numerius ir nugabenus į Kalvariją, kun. Grinius, davatkų padedamas, išsiuntinédavo, kur reikédavo, siuntiniais iš Simno ir Alytaus paštų...”

Vyriausia kun. A. Grinevičiaus tretininkų organizatorė ir lietuviškos spaudos skleidėja buvo Agota Zigmantaitė, gyvenusi su kelioms tretininkėms Kalvarijoje prieš pat pavieta viršininko namus — davatkyne, anot P. Mikolainio. Kun. Grinevičius vadindamas tą senele „visų knygnešių motinėle” rašo savo „Nuotikiuose lietuvišką literatūrą platinant”^{*)}:

„Man buvo pavesta, kad Seinų seminarijos klierikus aprūpinčiau. Tada užgimus „Varpui” visuomet važiuojantiems kapsams, zanavykams į Seinus, siuntinėli įteikdavau pažymédamas, kad atiduotų kam reikia. Viena kartą suradęs progą reikalaujanti „Varpų” skaičių suvieleuojęs ir lenkiškais laikraščiais aprišęs važiuojančiam Seinuosna pas klierikus įdaviau. Ilgainiui ateina pas mane iš Miklausės dzūkas, susipratęs lietuvis ir rodo man pažįstamą popieros rišulį, — radau, girdi netoli Mockavo ant kelio pamesta, numanau, kad tamstos, tai ir atnešiau; geram žmogui nucširdžiai padėkojau ir dar atvirai pasikalbėjova apie Lietuvos rekalus, jis man dar ir rankrašti įdavė, kad „V.” redakcijai nusiųsčiau. Aš trupučiuką buvau nusigandęs, mat dar nebuvo gerai išsigudrinęs, buvau pažymėjęs, kam Seinuose reikia įduoti. Mąstau sau, tai Dievo Apveizda saugoja, kad neprietelingas žmogus nerado, anas daug būtų pridirbęs blogo klierikams, seminarijos valdžiai ir man...”

Kalvarijoje gyveno ir dabar gyvena visų knygnešių motinėle Agota Zigmančiūtė. Pas ją visi lietuviškąju

^{*)} Žiūr. „Spaudos 20 m. Laisvės Sukaktuvės” psl. 228—230.

knygų platintojai atsilankydavo, jinai juos vaišindavo, uždraustas prekes — knygas paslėpdavo, dargi pati platinė. Dabar Lietuvos valdžia jai padovanojo duose ašes mės ir pastogę davė. Pas ją visi užeidavo, užėjo Kazinokas Pusdešris ir jį priėmė, vaišino ir koreikalavo — gavo... jeigu neturėjo, pas mane siuntė. Taip anas Pusdešris Mariampolės m. magistrato tarnautojas viena kartą raštu pareikalavo iš manęs nemaža „Varpų“ skaičiaus. Surankiojęs reikalaujančius laikraščius ir knygutes, atsiradus progai, ir laiškeli su savo parašu parašęs, išsiunčiau. Tariamasis lietuvis Pusdešris nebuvo gudras, visą ką gėves padėjo ant stalo ir kažin kur pats išsibastė. Policija suuodė, kad ten pas Pusdešrį kas dvokia, kad draudžiamųjų prekių yra. Atėjusi (policija) krėtė, visą ką draudžiamąjį rado, protokola surašė, duryse antspaudą pridėjo ir nekantriai laukė parvažiuojančio kaltininko. Buvo tai vasaros metu, kada studentėliai atostogas šventė ir susirinko Mariampolėj, Lietuvos reikalui. Tariamieji studentai kai Petras Matulaitis, Kazys Grinius ir kiti apie tąją nelaimę sužinoję suko galvas, kaip be rakto į kambarį įėjus, kaip knygas ir laikraščius iš ten paėmus ir rusams pėdas sumaišius. Kas yra sumanus, turi gudria galvą, randa būdą, randa tinkamus žmones, kurie reikalingą darbą atlieka. Taip pat studentėliai rado būdą, kaip į kambarį nelaužant antspaudos įeiti, viską kas pavojinga prašalinti, tik palikti nekalti turinio knygutes, taip ir padaryta. Rusai neradę laimikio, galvas kraipė, nesuprato kaip tai galėjo įvykti, tyrinėjo, kaltininkų neradę, patį Pusdešrį nubaudė prašalinant iš magistrato tarnautoju. Vėliau studentai mano laiškeli rodė Mariampolės kunigams. Nuo to įvykio niekad jau, atlikdamas Lietuvos reikalus, savo pavarde nepaširašydavau."

Agota Zigmančiūtė gimė Egliabalių kaime, Punsko parapijoje, Kalvarijos valsčiuje 1855 metais. Ji nevien užlaidė Kalvarijoje „davatkyną“, čia jau prie magistrato, kuriame keleta tretininkų mergaičių po jos globa užsiėmė lietuviškų knygų slėpimu ir platinimu Kalvarijos apskrityje. Pati Agota irgi išnešiodavusi kunigų Grinevičiaus ir Markevičiaus jai įteiktas knygas po visus Kalvarijos, Liudvinavo, Rudaminos ir Punsko parapijų kaimus. Visur tose parapijose ji ir jos inamės tretininkės turėjo pažįstamus tretininkus ir tretininkes, kurie pristatytas jiems knygas ir laikraščius toliau nešė kunigams arba tretininkams. Nekartą nešdamosi maišeli draudžiamos literatūros Agota įsidėdavo savo katina ar kitą gyvulėli. Syki žandarai prikibę rengėsi ją krėsti, bet, įgnybtam katinui kniaukterėjus ir iškišus galvą iš maišo, paleido ją eiti savais keliais. Ir nuėjo ji laimingai su knygų ir laikraščių pundeļu paskirton vieton, kalbėdama karunkėle.

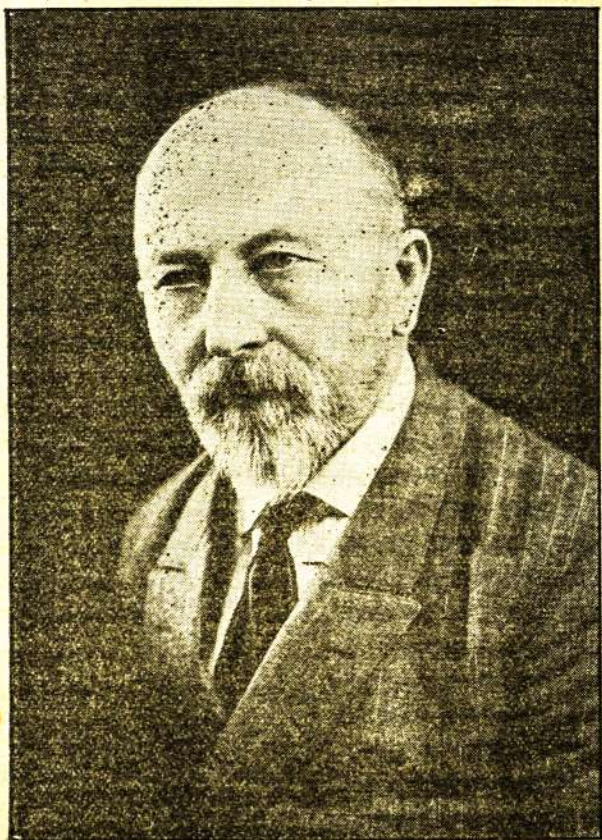
Pirmieji keli „Varpo“ bei „Ukininko“ metai buvo sunkiausi. Pirmus šešerius metus tų laikraščių gyvasti išlaikė seiniškiai klierikai ir kunigai, kunigo A. Grinevičiaus, Petro Kriaučiūno, kun. Radušio ir daktarų Petro Matulaičio bei Kauko diriguojami. Be kun. A. Grinevičiaus prisidėjimo seiniškiai nebūtų galėję atlikti darbo, atbundančios Lietuvos inteligentų jiems paskirto. Be Agotos Zigmančiūtės ir jos draugių tretininkų bei draugų tretininkų kun. A. Grinevičius irgi nebūtų įstengęs taip pasekmingai savo pasiryžimą išpildyti. Agotai ir jos padėjėjams už tą jų pasišventimą turime galvas nulenkėti.

MARTYNAS JANKUS.

Rašant ar kalbant apie mūsų „draudžiamąją“ spaudą, negalima užtylėti apie Martyną Jankų. Kalbėsiu apie taji Bitėnų kaimo ūkininką patriotą daugiausiai „Trimito“ žodžiais:

„Martynas Jankus gimė 1858 met. Bitėnuose, Mažojoje Lietuvoje, netoli garsaus senovės Lietuvos piliakalnio Rambynų. Martyno Jankaus tėvai, — pasituri tikri lietuviai žemaičiai ūkininkai turėję keliasdešimt hektarų nepergeriausios žemės, bet savo sumanumu — gyveno gana gerai. Būsimąjį veikėjų tėvai nekentė vokiečių, tat ir savo vaikus pramokinę pradžios mokykloje, aukštesniųjų vokiečių mokyklų lankyti neleido — kad nesuvokietėtu, Martynas Jankus kiek tiek prasimokęs liaudies mokykloje, paūgėjęs ir gavęs iš tėvų skirtą neperdidelę dalį — žemės sklypą ir pats prisipirkęs — susidarė iki 15 hektarų neperderingiausios žemės — pradėjo savistoviai gyventi. Nors jaunas, bet sumanus, sekmingai ėmėsi verstis be ūkio dar ir kitokiais darbais. Nežinia kaip pramoko knygas spausdinti. Insisteigė savo spaustuvėlę ir pradėjo darbuotis. Pusėtinai uždarbiavo. Pasistatė sau mūro trobas ir tvartus, pagerino ūkio reikalus.

Martynas Jankus būdamas 17—18 metų amžiaus jau labai nekentė vokiečių, kurie be pasigailėjimo engė ir vokiečiųino jo gimtąjį kraštą. Dažnai mastydavo, kaip palengvintus savo tautiečių buitį. Eidamas 21 metus, ruo-



Martynas Jankus iš Bitėnų.

šė lietuvių „peticijoną“ Vokiečių ciesoriui, kame protesuojama lietuvių teisių neigimas. 1881 met. susipažino su daktaru Jurgiu Sauerveinu — Girėnu, didžiu lietuvių kalbos mylėtoju, kuris ne kartą sustiprindavo M. Jankaus dvasią, kovojant už lietuvių idėją.

Susirūpinusiųjų lietuvių reikalais tuo laiku Prūsų Lietuvoje buvo labai maža: M. Jankus, J. Mikšas ir dar keli. Po sunkaus keturių metų darbo, tam neskaitlingam būreliui visgi pasisekė sukurti pirmąją „Birutės“ draugiją. Tą laiką dr. Sauerveinas dirbo drauge su M. Janku prieš vokiečius. J. Sauerveiną ėmė įtarti ir persekioti vokiečiai, taip, kad jis turėjo iš Prūs. Lietuvos pabėgti. Išbėgė į Norvegiją. M. Jankus, kiek leido sąlygos, ir vokiečių persekiojamas dirbo vienas.

Matydamas, kad vokiečiai visur veržiasi į lietuvių dvasinį gyvenimą, užkrėsdami lietuvius net savo kariškėmis dainomis, kad tuo būdu atpratintus lietuvius nuo lietuviškų, M. Jankus 1881 met. išleido dainų rinkinį, kurį pats parengė... 1883 met. pradėjo eiti „Aušra“ prie kurios jis prisidėjo visa siela. 1884 met. M. Jankus su J. Mikšu išleido „Aušros“ kalendorių 5.000 egz.

„Aušros“ gyvenimo laikas yra surištas su M. Jankaus vardu. Jis davė savo namuose prieglaudą J. Sliupui ir kitiems, bei savo turtu laidavo „Aušros“ spaudinimą. Nuo 1884 m. Nr. 4 iki 1885 m. Nr. 8, buvo atsakominguoju „Aušros“ redaktoriumi. 1885 met. rugpiūčio mėn. atsisveikino su skaitytojais sekančiais žodžiais: „Mylimieji broliai, garbingieji draugkareiviai lietuviystės! Padėdami į rankas mūsų draugo Mikšo visą „Aušros“ rėdystės našta, katra mano petį sunkiai lenkė, prižadu ir vėlesniuose laikuose dirbti pagal įstangos ant tėvyniško Lietuvos lauko dėl nuvargusių dvasioje brolių“...

Iš literatūros darbų M. Jankus beveik nieku nepasižymėjo. Rašė eilutes, straipsnelius, bet jos buvo menkos kaip ir mūsų „Aušros“ laikų dainių: Ziūkio, Miglovaro, Silvestravičiaus ir kitų. Knygelių parengė gana daug, didžiuoju lotyniškomis raidėmis. Didžiausias M. Jankaus nuopelnas „Aušrai“, tai jo organizuota knygu kontrabanda ne tik sausuma, bet ir jūra: iš Nimerzaco laivu gabeno knygas į Palangą, iš kur toliau jau platinę Zemaitijoje. Sustojus „Aušrai“, Jankus buvo sumanęs leisti ir leido laikraštuką „Garsą“, kurio išėjo apie dvylika numerių. J. Sliupui įsteigus Amerikoje „Lietuvišką Balsa“, M. Jankus visą laiką buvo jo korespondentas. M. Jankaus veikimo Lietuvybės idėjai vokiečiai negalėjo pakesti ir kartkartėmis jį persekiojo, primesdami visokius nusikaltimus. Buvo tardomas, teisiamas ir gavo net mėnesį kalėti. Bet jam visada gana sėkmingai pasisekdavo iš vokiečių pinklių išsisukti.

Pasirodžius „Varpui“ ir „Ukininkui“, mes M. Jankų matome ir čia besidarbuojant. Bet ir „Varpo“ reikalai nepergeriausiai ėjo: M. Jankui reikėję savo pinigų pridėti. Veikė ir politinėj savo krašto arenoje. Aktyviai dalyvavo į vokiečių seimą rinkimuose, Jis visur kovojo ir tebekovoja iki šiai dienai už tautinį atgimimą, už Lietuvos nepriklausomybę. 1923 m. sausio mėnesyje mes jį matome Klaipėdos krašto sukilėlių eilėse ir drauge besidarbuojanti „Vyr. Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komitete“.

Stai tas senas veikėjas, dedaš tiek noro, darbo ir vilties tautos prikėlimui, senatvėje sulaukia laimingų laikų — abiejų Lietuvos dalių išsiliuosavimo ir susivienijimo.

Tautos laimėjimai ir atgimimas suteikia jam naujų pajėgų, naujos energijos darbuotis savo mylimo krašto naudai. Dabar M. Jankus gyvena savo ūkėje, Bitėnuose ir mažiau dalyvauja visuomeniniame veikime. Kartkartėmis atsilanko Kaune, įvairiose tautos šventėse ir tautinėse iškilmėse....”

Atkartoję čion kone visą Jankaus panegiriką iš „Trimito“ (N. 25) 1925 m., pridėsime kelis žodžius tikresniam to svarbaus asmens apibudinimui.

Vienas pirmųjų „Varpo“ metų šnūlą Dr. Matulaitis (Paulius) dešimtmetinėse „Aušros“ sukaktuvėse kalbėdamas turėjo labai nusiskusti ant Jankaus. 1893 m. „Varpo“ 6 N. 36 psl. skaitome: „Jei Prūsų Lietuvninkai labai mažai tepadarė gero praplatinimui lietuviškos idėjos tarp savųjų, tai iš kitos pusės jie dikčiai trukdė darbus Maskolijos Lietuvninkų... Martynui Jankui teko padovanoti 1000 r., padėtų į jo rankas ant spaudinimo „Varpo“ ir „Ukininko“... Jankus jaunųjų Seinų klierikų ir studentų bei daktarų Matulaičio ir Kauko sunkiai sugaudytą tūkstantinę netik pasilaikęs, bet dar gązdinęs išdavimu tūlų varpininkų rusų valdžiai. Senovės nusiskundimus atkartojam ne Jankų norėdami pažeminti, bet pažymėdami, kiek tai bereikalingos baimės ir rūpesties reikėję tada jauniems Lietuvos mylėtojams dėlei Jankaus nukentėti. Jankus gązdino išdavimu maskoliams ir pirmuosius „Tėvynės Sargo“ leidėjus (žiūr. „Mūsų Senovės“ 4-asias Knygas).

Tokiems skaudiems užmėtinėjimams iš Martyno Jankaus užtarėjų pusės atsakoma šiais paaiškinimais.

Negalima iš trumpų laiškų ir citatų spręsti apie jų tikrumą, visa eiga anų metų darbuotės negali būti išreikšta trumpose eilutėse. Apie spaudimą, siuntinėjimą

ma, ir kitas išlaidas nieko nepasakoma užmėtinėjant. Kiekvienas sveikai mintijas gali suprasti, juog „Varpa“ uždyką negalima buvo spaudinti. „Varpo“, kol pas Jankų ėjo, spaudinosi 500 egzempliorių — Mikolainis pirkdaves šimtais, mokėdaves po 1 rublį. „Varpo“ numerio spauda atsiėjo 150 markių. „Varpas“ Jankaus spaustuvėje spaudinosi per 3 ir pusę metų. Spaus-tuvė raidžių turėjo užtektinai tik vienam numeriui. Rankraščių į laiką neprisiųsdavę, reikėję tankiai su dar-bu sustoti porą savaitiu ir ilgiaus. Zeceriui mokant mė-nesinę algą, pasidarydavę kas mėnuo po kelis šimtus mar-kių nuostolių, kuriuos reikėjo Martynui Jankui padengti, kitą kart parduodant net reikalingiausius iš ūkės daik-tus. Per inteligentų susirinkimus Lozoraičio ir Griniaus tėviškėje (1892, 1893) Jankus gana aiškines apie tuos nuostolius, pasidarančius vien iš rašytojų apsileidimo. Taigi prasimanymas, kad „nepasotinamas ir amžinai pa-varges Jankus“, prarijęs 1000 rublių yra žiauriai ne-teisingas. Netik Jankus varpininkų pinigų nerijo, bet, su reikalų vedimu ir laiko brangumu neapsipažinusiais jaunuoliais susidėjęs, nustojo spaustuvės, kuri buvo par-duota varžytinėje už trečdalį vertės (1893 m). Lietuviš-kiems raštams spausdinti prisiskolines pinigų už augštas palūkanas pagaliaus neteko ir savo žemelės — ūkės Bitė-nuose. Kiti „Varpo“, „Ukininko“ ir Jankaus atspaustas knygeles parduodami pralobo (P. Mikolainis, J. Kriau-čiūnas), gi Jankui tekę vien skolos apmokėti ir dar tuojaus palikti peikiamas už kitų ydas ir apsileidimus.

1296 metais atsilankius Jankui su Klaipėdos jaunimo atstovu p. Braku Amerikoje, teko ir šitų pasakojimo au-toriui kelis kart tēmyti M. Jankaus labai pagirtiną vals-tybinį nusistatymą. Iš visų atsilankiusių Amerikoje at-



M. Jankus ir jį palydėjusieji laivan: kun. A. Milukas, P. Mikolainis, K. Krušinskas ir Dr. Vinikas.

tim taučių kenksmingos įtakos. „Lietuva lietuviams“ — tas Jankaus obalsis visų Amerikos lietuvių širdis pagavo ir kadaisiai pelkiamas Jankų Martynėlis susilaukė gražios pagarbos ir gražaus palydėjimo, kada grįžo atgal į Klaipėdą. Priplaukoje Brooklyne Jankų palydėti buvo įvairiausių pažiūrų Amerikos lietuviai.

stovų iš Lietuvos M. Jankui bene geriausiai pasisekė išlaikyti vien panlituanizmo tendencija. Nors pats liuteronas ir agnostikas, Jankus mokėjo gerus sątikus palaikyti su visais lietuviiais, be pažiūrų skirtumo, visur kalbėjo apie Lietuvą, kuri turėtų būti laisva nuo lenkų, rusų, vokiečių žodžiu, visokių sve-

Prof. Eduardas Volteris.

1926 metų 19 d. kovo prof. Eduardas Volteris šventė savo amžiaus 70 metų sukaktuves. Kadangi iki pat šio meto gerb. Jubiliatui nebuvo parašyta platesnė biografija, tai tikimės tą parašę tinkamai pagerbsią savo mylimo mokslininko seną vardą. Biografinių žinių šiam savo rašiniui ėmėme daugiausia iš paties profesoriaus lūpų. Platesnių, atskirų biografinių prof. Eduardo Volterio žinių galima rasti dar šiuose rusų, ir latvių, ir lietuvių šaltiniuose: 1) Biografinis žodynas Petrapilio universitete, 1869 — 1894 m. 1 tomas. Petr. 1896 m. 167—170 pusl. 2) Enciklopedinis žodynas Brohauso ir Efrano. VII tomas, 159 pusl. 3) kritiškas biografinis žodynas S. A. Vengero. IV tomas.. 4) „Austrums“ 388 — 389 pusl. (latvių žurnalas, 1892, N. 11. 5) „Istoriškas žinynas“ 1911 m. 720—722 pusl. 6) „Gaudeamus“ literatūros ir dailės žurnalas 1911 m., N. 3, 15 pusl. 7) Atskaitos 1 skyriaus Imper. Mokslo Akademijos bibliotekos 1905 — 1912 m. 8) Atsiminimų knygutė Imp. Mokslo Akademijos 1913 m. 98 pusl. Visi čia sužymėti žurnalai parašyti rusų kalba, išimant latviškąjį „Austrums“, Lietuviškuose leidiniuose platesnių žinių nėra, išimant „Lietuvos Albumą“, ir platesnius paminėjimus š. m. kovo mėnesį „Lietuvoj“, „Ryte“, „Naujame Žodyj“ (Rygos lietuvių dienraštį). Doc. Tamės yra paruošęs prof. E. Volterio sukaktuvių minėjimui platesnę jo biografiją ir įvertinimą, kuri, skaitė per Ed. Volterio minėjimą Lietuvos uni-



Prof. Ed. Volterris.

versitete kovo 21 diena šių metų. Ši savo darbą jis žada atspauzdinti Humanitarinių mokslų fakulteto leidiny „Tauta ir žodis“ IV knygoj. Tai beveik visa medžiaga Ed. Volterio biografijai.

Tačiau prof. d. Volteris savo moksliniais darbais Lietuvos ir Latvijos labai yra tiek daug nusipelnęs, jog Lietuvos Universiteto Taryba greitai laiku ketina jį pakelti garbės daktaru, kad jo vardas turi būti žinomas visiems lietuviams.

Gerbiamas Jubilatas gimė Latvijoje, Agenskalne, Rygos priemiestyje. Jo tėvai latviai — vaistininkai. Pradžios mokslą ėjo vietinėje bažnytinėje mokykloje (Kirchenschule). Aukštesnį mokslą ėjo Rygos guberninėje gimnazijoje, baigdamas ją 1875 m. Iš pat jaunų dienų turėjo patraukimą prie mokslo, ypatingai filologijos. Savo gilesnėms mokslo žinioms plėsti Eduardas nuvyko į Leipzigo universitetą. Tai buvo 1875 m. ruduo. Leipzigo universitetas nuo pat senų dienų garsus savo profesoriais, nemažiau tuo galėjo pasididžiuoti ir tuo metu. Jaunam studentui plačiai atsidaro „almae mater“ durys. Klausio garsiausių profesorių lekcijų iš filologijos ir filosofijos.

Pas G. Kurcijų (Curtius) klausio „Einleitung in die Studien der Indogermanischen Sprachen“ — Invadą į indogermanų kalbų studijas. Pasaulinio masto baltų — slavų kalbų žinovas skaitė: A. Leskynas (Leskien 1. „Vergleichende Grammatik der Lettischen, Lettischen und Altpreussischen Sprache“ — Lyginamoji gramatika lietuvių, latvių ir senprūsių kalbos. 2. „Grammatik der Serbischen — Oberlaundzitzschen Sprache“ — Gramatika serbų — aukštųjų laudžiėčių kalbos. 3. Ragusanische Schriftsteller“ (stari pisecy chorvatsky) — Senieji chorvatų rašytojai. Visų šių paskaitų klausė ir Eduardas. Pas

V. Jagiča klausė „cerkovno — slovianskij jazyk“ — Senoji buigarų kalba, arba senoji slavų bažnytinė kalba.

Be filologijos lekcijų klausė ir iš filosofijos. V. Vandtos skaitė: Physiologische und Experimentelle Psychologie — Piziologinė ir eksperimentalinė psichologija. R. Avenarius skaitė: 1. „Spinosa“. 2. „Philosophie als denkender Welt nach dem Principe des kleinsten Kraftmasses“ — Filozofija, kaip galvojimo pasaulis pagal mažiausios jėgos principą“. Šios paskaitos paskiau Europoj išaugo į atskirą naujųjų laikų filosofijos doktriną. Pas Heince klausė: 1. „Geschichte der Philosophie“ — Filosofijos istorija. 2. „Kants Philosophie der reinen Vernunft“ — Kanto grynojo proto filosofija. Pas F. Vindelbanda klausė: Geschichte der neueren Philosophie — Naujosios filosofijos istorija. Jo kolegomis buvo tada dabartinis Cekoslovakijos prezidentas T. Masarykas, garsus kalbininkas Brukneris ir kiti žymūs mokslininkai ir visuomenės veikėjai.

Leipcige būdamas E. Volteris drauge su d-ru tada jau, kurs buvo atvažiuavęs pasitobulint kalbą, Brukneriu įsteigė „kalbos mokslo draugovę“ — Sprachwissenschaftlicher Verein. Leskynui vadovaujant tobulinosi jie čia kalbų pažinime. Nevieną čia paskaitą laikė ir Eduardas. Vokiečių studentai jį vadindavo „der kleine Russe“ — Mažasis rusas.

Prof. E. Volteris mėgsta pasakoti savo išpūdžius iš Leipcigo universitete studijavimo metų. Tuo metu kiekvienas profesorius turėdavo savo „famulum“ — tarpininką — seniūną tarp auditorių ir jo paties. Tokiais tarpininkais profesoriai rinkdavosi geriausius studentus, nes buvo daug kombinuotų reiklų jam atlikti. Studiosas Eduardas buvo tokiu „famulum“ pas A. Leskyną ir R. Avenariusą. Vokiečiai studentai jam to pavydėjo.

Indomūs taipgi prof. pasakojimai apie „Fechtbo den“ — Fechtavimo vieta. Profesorius fechtavimo korporacijose nedalyvavęs, daugiau dėmesio kreipė į grynai moksliską darbą. Gal dėl to vokiečiai ir nebuvo juomi, kaip ir kitais rimtesniais studiosais, patenkinti ir vadino „der kleine Russe“. Nors fechtavime ir nedalyvavo, bet savo specialybės moksle vokiečiams neužsileido.

Reikia pažymėti, kad Leipcige bestudijuodamas prof. Eduardas Volteris pradėjo savo mokslinį darbą — parašė pirmą straipsnį „Uber die Volkspoesie der Letten“¹⁾.

Išklausęs Leipcige savo pasirinktas paskaitas Eduardas grįžo Dorpatan 1879 m. Čia išlaikė egzaminus su rusų literatūros kandidato laipsniu. Tai buvo 1880 m. balandžio m. Tada buvo komandiruotas į Maskvos ir Charkovo universitetus plačiau su rusų mokslu susipažinti. Charkove jis, Jagičo vadovaujamas, pradėjo rengti disertaciją. 1883 metas jis gynė savo parašytą disertaciją „Razyskanie po voprosu o gramatičeskom rodie“. Disertacijos oponentais buvo M. A. Potebnia, P. Bezsonovas ir S. Drinovas. Disertaciją apginti Eduardui pasisekė gerai ir gavo slavų filologijos magistro laipsnį bei teisę profesoriauti universitete. Dar kartą buvo jis komandiruotas į užsienį. Aplankė Pragą ir Zagrebą. Žodžiu sakant Eduardas pilnai ir vispusiškai prisirengė prie savo profesijos mokslo darbo.

1883 metų kovo mėnesį pasirodo į pasaulį 1 „Aušros“ numeris su Dr. A. Basanavičiaus prakalbos motto: „Homines historiarum ignari semper sunt pueri“. Tareišiltas gilios tiesos senas posakis išmigo jauno magistro sielon. Jo pirmigi mūsų kraštotyros darbo žingsniai su-

1) Zeitschrift fur vergleichende Literatur N. 12: 244—249 iš 1877 m. bal. 15 d.

tampa su „Aušros“ idealais. 1883 metais, besirengdamas daryti pirmą savo mokslinę ekspediciją Lietuvoje, prof. Ed. Volteris Rygoj susitinka su vienu žymiausiu „Aušros“ platintoju J. Miglovara, kuris pilnai pasitikėdamas Eduardo galei ir jo grynai moksliniams tikslams, įteikė šiam visą eilę antrašų asmenų, gaunančių per Latvija iš Klaipėdos tą laikraštį. Galima sau įsivaizduot kiek žmonės stebėdavosi, sužinoje, kad Volteris turi jų antrašus ir žinojo visą slapybę apie „Aušros“ platinimą. To tik jam ir tereikėjo. Basanavičius budino iš miego mūsų tautiškai apsnudusią laudį, trupino pamažu paskutinių vergovės laikų storas sienas, gi Volteris arė dirvonus pamiršto mūsų mokslinio darbo lauko. Tiesa tuo metu buvo jau daugelio mokslininkų pradėtas šis darbas, bet jis buvo varomas labai paviršutiniškai su didelėmis klaidomis. Pažymėtina pirmieji rimtesni to masto darbininkai prof. A. Bezenbergeris, A. Bielenšteinas ir kiti.

1883 metais Eduardas padarė savo pirmą mokslinę ekspediciją į rūsų Lietuvą — važiuoja ten folkloro tirti. Išpradžią vyksta į Karaliaučius su prof. Bezenbergeriu pasitarti. Visą mėnesį išbuvo Karaliaučij, paskui Bezenbergerio patartas važiuoja į šiaurinę dalį Prūsų Lietuvos. Du mėnesiu gyvena Schulzo dvare — Schernen netoli Karlsbergio stoties, vėliau patsai aplanko Priekulė, Dravėnus, Kuršių įlanką. Dėka malonių prof. Bezenbergerio nurodymų ir rekomendacijų jam pasiseka nudirbti šious mokslo darbus: 1. ištiria vietos lietuvių vestuvių, krikštynų ir laidotuvių papročius, 2. užrašų tarmių, 3. suseka šį tą iš liaudies medicinos, 4. nžrašo kelias užkeikimo ir bürimo ištarmes. 1884 metų kovo m. 6 dieną jis jau skaito savo referatą Etnografijos Draugijoje Petrapily apie tos kelionės rezultatus¹⁾.

1) Izvest. Imperatorsk, Peterb. Geografič. Obščestva. XXI tomas 97—112 pusl. 1885 m.

Tais pačiais metais Eduardas pradeda savo antrą kelionę, šį kartą, į Didžiąją Lietuvą, apie kurios pasekmes pranešė 1885 m. vasario mėn. 19 d. tam pačiam Petrapičio Imp. Geogr. Draugijos skyriui¹⁾. 1885 m. Eduardas važiuoja antrą kartą Didžiojon Lietuvon, kurioj jam pasisekė smulkiau ištirti kalbą ir papročius Vilniaus ir Svenčionių apskričių lietuviu. 1886 m. gegužės mėn. 4 d. jis padarė Etn. skyriuje pranešimą apie M. Devoinos — Silvestravičiaus surinktas pasakas iš liaudies Raseinių apskričių. Tų pačių metų lapkr. mėn. 18 dieną Petr. Imp. Geogr. Draug. Etnogr. skyriaus pripažino M. Silvestravičių savo bendradarbiu. Tais pačiais metais E. Volteris sustato programą — anketa lietuvių tarmėms tirti, kurią atskirais egzemplioriais išsiuntinėja po Lietuvą ir pats platina savo 1886 m. kelionėje. 1886 metų kelionėje pasisekė jam kolektyviu būdu surinkti tarmių iš Marijampolės, Šiaulių, Panevėžio, Svenčionių, Vilniaus, Trakų, Lydos ir Raseinių apsk²⁾.

1887 metais padarė paskutinę didesnę mokslinę kelionę po Lietuvą. Ši kelionė bene bus produktingiausia ir reikšmingiausia. Čia jis pirmą kartą atkreipė rimtą dėmesį į senuosius lietuviškus raštus, kurie tebebuvo moksliskai dar iki šiol nenaudojami³⁾. Su dideliu vargu išgavo leidimą iš rusų valdžios atspausdinti M. Daukšos „Katekizmą“ ir „Postilę“. Be to surinko gausių etnografijos žinių iš Kauno, Vilniaus, Suvalkų ir Gardino apskr.⁴⁾

1) Izv. mperat. Peterb, Geografičeskago Obščestva, XXI tomas 336 pusl. 1885 m.

2) Zapiski Imper. Akad. Nauk. N. 3. III tom 1886.

3) Predvaritelny otčet po Litvie i Žmudi b 1884 — 7 g. E. Volter 8 pusl.

4) Zapisk. Imp. Akad. Nauk. N. 5 VI tomas 1887 m. Petr.

Savo pasiektuosius čia vaisius jis pats suskirstė į šituos skyrius¹⁾: 1. medžiaga lietuvių kalbos tarmėm 2. žinios iš Zemaičių ir Lietuvos miestų istorijos, 3. medžiaga lietuvių mitologijai, 4. medžiaga lietuvių šeimyniniams papročiams susekti, 5. medžiaga lietuvių papročių teisei pažinti, 6. medžiaga lietuvių okomatologijai, 7. lietuvių liaudies dainos, 8. lietuvių liaudies dainų motyvai, 9. mįslės, patarlės, priežodžiai, 10. liaudies aprėdas, audiniai, žemės dirbimo pabūklai, 11. senosios lietuvių knygos, 12. medžiaga lietuvių liaudies raštijai, 13. zemaičių lietuvių pasakos dialektologijai, 14. keli kiti smulkesni tyrinėjimo užrašai. Baigdamas 1888 m. vasario m. 5 dieną savo paskaitą Etnogr. Skyriui E. Volteris iškėlė vieną labai svarbų klausimą būtent, kad mokslo atžvilgiu neleistina yra rašyti lietuvių liaudies kuryba svetimomis kalbomis, kaip kad daro lenkai. Nurodo, kad lenkų ponams mažai terūpi „muzikų“ dainos ir papročiai. Nurodo, kaip nevykusį to mato darbą.²⁾

Nuo 1885 metų E. Volteris pradėjo Imperatoriškame Petr. Universitete profesoriauti. Rinkdamas medžiagą jis turėjo galvoj veini tik mokslo reikalus ir tikslus. Tą puikiausiai patvirtina jo darbas universitete, iš kurių spindėjo ne tik Eduardo atsidėjimas mokslui, bet ir didelis domėjimasis mūsų senove. Aiškiausias įrodymas, kad jis tikrai buvo su Lietuva surištas tampriais ryšiais, kurie ir šiandieną tebepuošia gerb. Jubilato garbingą asmenį. Štai, ką jis skaito Petrapilio universitete 1890—1894 m.

1) Izv. Imp. Rucck. Geogr. Obšč. XXIV tomas, Predvoritelny otčet o poiez-dach po Litvie i Žmudi 1888. E. V.

2) Podania i bajki liudowe zebrane na Litwie staraniem Jana Karłowicza. Kra-kow 1887 m.

tarpe:¹⁾ 1890 m. rudens semestrā: 1. Lietuvių tautos senovė, 2. Skaitymas ir gramatiškas nagrinėjimas lietuviškų senų raštų (straipsniai iš M. Daukšos, S. Daukanto, A. Baranausko veikalų). 1891 m. pavasario semestrā: 1. Lietuvių kalbos sintaksė ir sunkesnių tekstų interpretavimas. 2. Lietuvių tautos teisiniai papročiai.

1891 m. rudens semestrā: 1. Lietuvių kalbos gramatika ir lengvų lietuviškų raštų tekstų aiškinimas ir liaudies dainos. (Medž.: F Kurschat Grammatik der littauischen Sprache. Halle. 1876 A. Schleicher. Handbuch der littauischen Sprache. Prag. 1856.; A. Bezenberger. Beitrage zur Geschichte der littauischen Sprache. Göttingen. 1877.; Liaudies dainų skaitymas iš Schleicherio chrestomatijos.; J. ir A. Juškevičių 3 knyga" „Liaudies Dainos" Kazanė. 1882 m.). 2. Teisiniai lietuvių tautos papročiai (kurso tasa). 1892 m. pavasario semestrā: 1. Lietuvių ir latvių kalbų giminingumas ir A. Juškevičiaus „Svotbinės Rėdos Velioniečių Lietuvių" interpretacija. (Medž. Svodbine reda Velunyčiu Lituvium. Kazane 1880 m.; A. Leskien. Der Ablaut der Wurzelsilben im Litauischen. Leipzig. 1884 m. F. Miklosisch Ethymologisches Wörterbuch der Slavischen Sprachen.) 2. Lietuvių ir latvių tautų etnografija. (Medž.: E. Volterio straipsnyj „Darbų apžvalga iš lietuvių etnografijos" ir „Medžiaga latvių tautos etnografijos Vitebsko gubernijoje"²⁾). 1892 metų rudens semestrā: 1. Lyginamoji gramatika lietuvių latvių ir prūsų kalbų. (Medž. S. Daukantas. Būdas senovės lietuvių... išrašė J. Laukys 1845 m. Petr.; Tio Vignoli. Mythen und Wissenschaft. Leip-

1) Zodičny Akt Otčet o sostojanii i diejatelnosti Imp. S. P. Univ. za 1890—4 g Spb. 1895.

2) „Zivaja starina" 1—2 leid. Spos. 1890.

cig. 1880 m. 2. Lietuvių mytologija. (Medžiaga aukščiau nurodyta). 1883 metų pavasario semestrą: 1. Lietuvių kalbos dialektologija ir lietuvių latvių tarmių geografija. Medž. nenur.). 2. Lietuvių latvių liaudies poezija. (Medž. A. Pctebnia. „Iš slavų ir lietuvių liaudies poetikos ir simbolikos“.; Kostromarov. Litovskaja narodnaja Poczja. Istoričeskaja monografija. III tomas. 1880. 345—373 pusl.) 1893 metų rudens semestrą: 1. Lyginamoji gramatika latvių ir lietuvių kalbų ir skaitymas straipsnių iš senų liet. ir latv. knygų. (Medž.: Bezenberger. Beitrage zur Geschichte der littauischen Sprache. 1877 m.; A. Leskien. Die Bildung der Nominativa im Littauischen. Leipz. 1891. m.; Daukšos ir Sirvydo pamokslai.) 1894 metų pav. semestrą: 1. Latvių kalbos dialektologija. 2. Latvių lietuvių legendos ir pasakos (Medž.: A. Leskien. Littauische Volkslieder. 1882 m.; Treilang. Latyšskija narodnija skazki. Moskva. 1887 m.).

Sis ketverių prof. Ed. Volterio profesoriavimo Petrapičio universitete programos yra puikiausios garbės paminklas. Liudija, jog jam rūpėjo daugiausia Lietuvos mokslo dirvonai.

Be to jis tuo pačiu laiku nudirbo dar sekančius mokslo darbus: 1. Baigė spausdinti sąrašus apgyventų Suvalkijos vietų; 2. Parašė „Lituanizmus vakarinės Rusijos teisinėj kalboj“; 3. Vertino Chilinskio lietuviškai išverstą Bibliją iš 1660 m.; 4. Romantiniai ir legendiniai motyvai lietuvių liaudies dainos; 5. Smulkios žinios iš lietuvių etnografijos ir etnologijos; 6. Prie lietuvių bibliografijos; 7. Brokhauso ir Južakovo enciklopedinės žinios apie Lietuvą ir Latviją.

Nuo 1894 m. sausio mėn. tapo Imp. Mokslo Akademijos skyriaus bibliotekos knygininku. Tais pačiais metais buvo išrinktas vykdomajin komitetan nariu pirmai visos Rusijos spaudinių parodai rengti. Čia jis atstovavo lietuvių, latvių, estų ir finų spaudos reikalams.

Būdamas Petrapilyj dažnai skaitė paskaitas apie Lietuvą Geografijos Draugijoje. Vienos tokios paskaitos metu uždainavo prašomas „Plaukiau per mares, per Nemunėlį...“. Visi nudžiugo gražiu lietuvių liaudies dainos motyvu. „Novoje Vremia“ net savo skiltyse tą faktą išspausdino. Apskritai Eduardas jaunas būdamas mėgo dainas ir lietuviškų jis labai daug žinojo. Ir kurgi nežinos! — Tuo ir etnografijos reikalu pats aplankęs 128 Lietuvos vietas - miestelius!

Spaudos draudimo metu jo buvo išgautas leidimas kelioms lietuviškoms knygoms lotyniškoms raidėms išspausdinti: Buvo atspausta tada Daukšos, Valančiausio kai kurie raštai.

1901 metais rug. mėn. Mokslų Akademijos komandiruojamas išvažiavo užsienin su tobulu knygyno tvarkymu susipažinti¹⁾. Aplankė Vieną, Linzą, Zalsburgą, Muncheną, Frankfurtą ant Maino, Marburgą, Gottingeną, Halle, Leipzigą, Berlyną, Daug naujo patyrė bibliotekų tvarkyme. Užrubežyje visų buvo, be jokių nepaprastų rekomendacijų, maloniai priimtas. 1905 m. rusų vyriausybė skiria jį lietuvių knygų cenzoriumi. Pasakoja, kartą patekęs jam maldaknygių rankraštis, kurių prakalbos žodžiuose buvo raginama, kaip reikia lietuviški raštai platinti. Tokių štukų atsitikdavo labai dažnai.

1895 m. rudenį atvažiavo Petrapilio universitetan stu-

1) Utčet o polezdkach po bibliotekam Avstrii i Germanii oseniu 1901 g. SPB. 1903. E. Volter.

dijuoti jaunas miręs poetas Pr. Vaičaitis. Studentų padėjimas visada vargingas. Dar vargingesnis buvo Pr. Vaičiūčio. Jis buvo labai keblioj padėtyj. Prof. E. Volterio rūpesčiu jam pasiseka iš praždių gauti uždarbio ponų vaikus bemokinanč, paskui ir 300 rb. stipendiją. Toks širdingas jis buvo visiems Petrapilyj gyvenantiems lietuviams. In jo butą eidava su džiaugsmu kaip pas globėją, ir vargšai ir turtingieji lietuviai. Su visais jis malonus tinkamą rodą surandąs. Bavo gyvas lietuvių visuomenės veikėjas. Už savo garbingą darbą lietuviams visų buvo mylimas. 25 metų mokslo darbo sukaktuvėms prie Petrapilio universiteto gauna šiokią sveikinimą: „Peterburgo lietuvių savytarpinės pagalbos Draugija sveikina jo malonybę profesorių Eduardą Volterį, savo garbės pirmininką ir veikėją lietuvių dirvoj 25 metų mokslisko darbavimos prie Peterburgo Universiteto sukaktuvių dienoje ir turi viltį, kad ir toliau jo Malonybė darbuosis Letuvos naudai. 1910 m. lapkričio mėno. 3 d. P. Mažonis, A. Bruckus“. Iš to pasveikinimo matyti Ed. Volterį ir lietuvių visuomenišką darbą dirbus. Lietuvių reikalais jis visada rūpinosi. Rašo į rusų laikraščius apie Peterburgo lietuvių veikimą¹⁾.

Areštavus Petrapilyj Pr. Vaičaitį ir Daniliauską rusų žandarams, Eduardas gina nuskriaustuosius rašydamas straipsnį „Zabitija žertvi raspoliačėnija“²⁾. Buvo artimas ir brangus lietuviams žmogus.

1914 metais buvo siųstas i Vakarų Europą rusų socio - bibliografijai rinkti. Tais pačiais metais iškilo Di-

1) Litovskaja drama v. s. Peterburgie. Novoje Vremia. N. 8930. 1901. Litovskij večer. SPB. S. Peterburskija viedomosti N, 97. 1901.

Litoyskij bal — (tame jau laikraštvj) N. 49. 1902.

2) S. Peterburskija viedomosti N, 252. 1897.

dysis pasaulio karas ir jo kelionė nebeįvyko. Didžiojo karo metu, drauge su kitais lietuviais pasiliko vargti Petrapilyj beprofesoriaudamas. Būdamas savo mokslo darbais tampriai surištas su Lietuvos šalimi, labai prie jos prisirišo. Ir 1918 metais, progai atsitikus, sprunka Lietuvon į Vilnių. Čia iš pradžių buvo paskirtas Viešojo Vilniaus knygyno vedėju. Užgrobęs Vilnių lenkams, prof. E. Volteris atvyko Kaunan. Čia pradėjo tvarkyti Centralinį Kauno knygyną. Surankiojo iš daugelio Lietuvos dvarininkų knygynų senas liekanas. Berinkdamas knygas rado S. Daukanto rankraštį: „Darbai žemaičių ir lietuvių“. Kiek vėliau paskiriamas ir išrenkamas Kauno Miesto Muzėjaus direktorium ir Archeologijos komisijos pirmininku.

Ilgai nelaukdamas su kitais profesoriais įsteigė Aukštuosius Kursus šiandieną išaugusius jau į Universitetą. Drauge su buvusiu Pr. Vaičiūčio kolega Daniliausku dalyvavo miesto tarybos posėdyj Kauno gatvėms sulietuvinti. Dabarties metu prof. E. Volteris, jau 70 metų senelis, tebeneša savo garbingą mokslo vėliavą. Laimingai tvarko Kauno Muzėjų. Pavasarį išplatino kvieslius tautiškiems kostiumams arba jų raštams rinkti. Universitete skaito paskaitas apie Lietuvos etnografiją, kraštotyra, latvių ir bulgarų kalbos ir tt...

1926 m. kovo 21 d. Lietuvos universitete buvo iškilmingos prof. E. Volterio 70 metų sukaktuvių paminėjimas. Pilnai priėjusi studentų ir profesorių bei kitų garbingų svečių kupina L. Universiteto salė puikiausiai parodė prof. E. Volterio didelį užsitarnavimą mūsų tautai. Profesorių — Jubiliatą sveikino žodžiu un-to rektorius prof. Avizonis, humanitarinių mokslų dekanas prof. Krevė—Mickevičius, garbės prof. Dambrauskas, Latvijos

atstovas Balodis, Kauno miesto burmistras J. Vileišis, Dotnavos akademijos rektorius prof. P. Matulionis, generalas Bulota, Valstybės Teatro direktorius L. Gira, Lietuvos Atgimimo Draugija ir daugybė kitų organizacijų.¹⁾

Prof. Eduardas Volteris mūsų — lietuvių kultūros istorijoje užima gana garbingą vietą. Produktingiausi jo mokslinio darbo metai buvo 1888 — 1904 laikotarpio. Koks nepaprastas sutapimas su „Aušros“ gadyne!

Negalėdami dėl vietos stokos čia paduoti E. Volterio darbų sąrašo, priminsime juos tik apskritai. Atskirų leidimų yra išleides apie 25. Savo skaitlingais mokslo darbais dalyvavo šiuose laikraščiuose ir žurnaluose: 1. Ižviestija Imperatorskago Russkago Geografičeskago Obščestva; 2. Žurnal Ministerstva Narodnago Prosvieščeniija; 3. Zapiski Imperatorskoj Akademii Nauk; 4. Vilenskij Viestnik; 5. Mitteilungen der Litauischen litterarischen Gesellschaft; 6. Pamiatnija knižki; 7. St. Peterburger Zeitung; 8. Rigasche Zeitung; 9. Spisok izdaniij, prednaznačennich dlja vystavki pečatnago diela; 10. Varpas; 11. Obzor pervoj vsrossijskoj vystavki Pečatnago diela; 12. Russkaja starina; 13. Živaja starina; 14. Kalendar sievero-zapanago kraja; 15. Deenas Lapa; 16. Deutsche Literatur Zeitung; 17. Archiv fur Religionswissenschaft; 18. Pribaltiiskij kraj; 19. Dirva; 20. Peterburskija vedomosti; 21. Novoje vramia; 22. S. Peterburskaja žizn; 23. Literaturnij Viestnik; 24. Zentralblatt fur Bibliothekswesen; 25. Pečatnoje Iskusstvo; 26. Mahjas Weena Meneschrakšts; 27. Ižviestija SPB Slavianskago blagotvoritelnago Obščestva; 28. Slovianskij Prehled; 29. Ežegodnik Russkago Antropologičeskago Obščestva; 30. Lietuvių Tauta; 31.

1) Lietuva. N. 69. 1926.

Draugija; 32. Izviestija Imperatorskoj Akademii Nauk; 33. Izviestija otdelenija russkago jazika slovestnosti Imperatorskoj Akademii Nauk; 34. Russkij Bibliofil; 35. Slavianstvo; 36. Zeitschrift des Oesterreichischen Verein fur Bibliothekswesen; 37. Zeitschrift fur Bucherkunde und Liebhaberei; 38. Archiv fur slavische Philologie; 39. Sbornik otddielenija Russkago jazika i slovestnosti Imperat. Akademii Nauk; 40. Enciklopedičeskoje Obozrienije; 41. Enciklopedičeskij Slovar Brokhauza- Efrona; 42. Konverzacijas Wahrniza; 44. Bolšaja Enciklopedija Južakova.

Situose visuose suminėtuose čia žurnaluose yra tilpe skaitlingų E. Volterio mokslinių straipsnių. Be to yra parašęs jų ir lietuviškus laikraščius: „Lietuva“, „Svietimo Darbas“ ir kitus.

Taigi visi lietuviai, Amerikoje, Anglijoje, ar kur kitur esantieji sveikinkime savo nepailstantį darbininką lietuvių mokslo dirvoj ir linkėkime jam širdingiausių „Multis annis“. „historiarum ignari homines semper pueri sent — Felix que potuit rerum cognoscere causas“. N.

ŽVAIGŽDĒS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lūnkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida 40 pusl.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmečiuje, Istoriska apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paaukuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriska drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės05
Kun. Dr. M. Gustaitis.....	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.50

Užprašymus ir pinigų "ŽVAIGŽDĒ" 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriškos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir tipai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patriotizmą ir Išlaikymą05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Džukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.10
Mūsų Išganytojaus Jėzaus Kristaus gyvenimas. Nāujas pataisytas išleidimas. 209 pusl., su paveikslais75
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulos šeimos. Vertė P. Str. 81 pusl.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina05
Pasakyk Matužei, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Raganos apysakos.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Irlargas. 72 pusl.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paauksuotais kraštais	5.50
Šlapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.60
Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.20

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresookit: Philadelphia, Pa.

Tēvīte 27d. Kovo
1893m.

Malavīngas Vīsozpatie!

Skaidrā gāvome Tancolov laoz-
kē, kur'ame Tausla rugoj, kad mes
Tausla nezinovjame la'krasojis.

Berots, k'iegtē, kad mes Tausla j's
nezinovjame, bet ovs t'ā darome, p'ima,
pasivomdome ant to, kad Tausla j's
svicān neprasei, o autrē, kad Taus-
sla, nē neš'cinovjame nē ir v'ē nē v'ē
p'ernyktē mēty.

• Tā mes zinome ir p'ap'atovome,
kad Tausla anais mēlais Szelpe
Vargā k'ie Vtkimāxā ir nēlai Taus-
sla p'ogul garbē ir d'okingumas v'is

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Sodfionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstyta visos Katalikų Teologijos mokslas. 285 pusl.	1.00
Trumpas Katekizmas10
Vaičiūčio Ellės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 pusl.75
Valdimierius. Apysaka 47 pusl.10
Pergyventos Valandos (Karvojaus Laiškai). Parašė K. A. K. 140 psl.60
Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintų. Parašė Prietelis. 47 psl.20
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civinskas. 124 psl.15
Gera Išpažintis Verta šv. Komunija. Kun. P. Saurusaičio. psl. 6810
Satrijos Raganos, Saulei nusileidžiant, Iš mūsų karionės, Kalėdų Vakarais. 62 psl.15

„Žvaigždės“ 1922 metų kompletas	\$2.50
„Žvaigždės“ 1921 „ „	2.50
„Žvaigždės“ 1920 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1919 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1918 „ „	3.00
„Žv.“ 1917 „ „	3.00
„Žv.“ 1916 „ „	3.00
„Žv.“ 1915 „ „	3.00
„Dirvos Žinyno“ kompletai	3.00
„Tėvynės Sargo“ kompletai	5.00

Keliolikos metų „Žvaigždės“ kompletai \$5 kiekvienas.

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa. adresuokit.

51

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

"IŠ KELIONĖS PO EUROPAŲ IR AZIJĄ"

Parašė PRANAICIŪ JULĖ

**TA KNYGA YRA TAI DIDŽIAUSIAS
SAVO RUŠIES VEIKALAS**

Parašyta „Žvaigždės“ redaktorės, J. Pranaiciūtės. Knyga turi apie 380 paslapių ir papuošta 102 iliustracijomis (pa-veikslais).

Indomąs toje knygoje aprašymai Prancijos, Belgijos ir Vokietijos žemių, papuošti daugeliu iliustracijų.

Bet indomiausias, beabejo, yra aprašymai įspudžių iš Tėvynės ir iš senovės Lietuvos žemių, kurias vienok viršija aprašymai Vidurinės Azijos, Kaspijos ir Kaukazo žemių ir jų žmonių. Nemažians įdomūs aprašymai Maskvos ir Peterburgo, su paminėjimu lietuvių naujokynių istorijos tose vietose.

Kaina	2 dol.
Audeklo apdarais	2.25
Skaros apdarais su pasuksuotais kraštais	3.50

„ Ž V A I G Ž D Ė , ”

3654 RICHMOND ST.

PHILADELPHIA, PA.